

Kuhmon ja Nurmeksens Immosten varhaiset sukupolvet

- Nykyisen Kuhmon alueelle Katerman Tikkalaan nro 19 asettui 1700-luvun alkupuoliskolla kotivävyksi Paavo Immonen, joka oli lähtöisin todennäköisesti Nurmeksens Ylikylästä vanhempinaan Lauri Immonen ja Valpuri Ikonen. Paavon jälkeenkin suvun jäsenet liikkuivat lääninrajan yli Pohjois-Karjalan pohjoisosan ja Kainuun kesken tuosta. Kuhmon ja Nurmeksens Immokset olivat arvostettuja ja hyvin toimeentulevia jäseniä yhteisössään. Saramojärven sukuhaara Nurmeksessä kohtasi 1800-luvun puolivälissä vastoinkäymisiä parhaassa iässään olleen isännän kuoltua ja tilan päädyttyä myyntiin kohta sen jälkeen. Kohdetta tarkastellaan tässä monipuolisesti eri viranomaisten tuottamien asiakirjalähteiden kautta.

Nykyisen Nurmeksens alueella Pohjois-Karjalassa mainitaan Saramojärven kylässä vuonna 1666 Lauri Immonen (*Lars Imoinenn*), joka luultavasti oli Katerman Tikkalaan nykyisessä Kuhmossa kotivävyksi asettuneen Paavo Immosen (taulu 1) isänisä. Saramojärven kylässä oli tuolloin kaikkiaan 11 asukasta, joista Lauri mainitaan viimeisenä. Häntä verotettiin tuolloin 0,5 arviouruplan edestä.¹ Vuoden 1661 maakirjassa Lauri on Ylikylässä, Saramojärven vieressä, ”populina” (ruots. *bobul*, ven. *bobyl*), jolla tarkoitettiin tuona aikana sellaista asukasta, mökkiläistä tai uudistalonpoikaa, joka ei maksanut

1 SRA, Grev- och friherreskap: Kajana, Räkenskaper 1666: 320 (FR 313). Nurmeksens alueella Immosia oli Lipinlahden kylässä jo 1650-luvulla, ennen Ylikylässä ja Saramojärvellä asunutta Lauri Immosta. Maakirjassa 1651 on Lipinlahdessa Heikki Immonen (*Hindrich Imone*). Vuoden 1658 maakirjassa kylässä on omilla tiloillaan Antti ja Heikki Immonen. Kolme vuotta myöhemmin heistä mainitaan vain Heikki. Se millainen sukulaisuussuhde Saramon Laurin sekä Lipinlahden Antin ja Heikin kesken mahdollisesti oli, ei ilmene mistään lähteestä. KA 9681:351 (ES 2676); SRA, Brahesamlingen vol. 25 (FR 204); SRA, Grev- och friherreskap: Kajana, Räkenskaper 1661: 128 (FR 312).

asuinpaikastaan vielä täyttä veroa. Seuraavassa lähteessä, vuonna 1662, Lauri ei ole enää Ylikylässä tai muualla silloisessa Pielisjärven pokostassa.² Se mistä Lauri tuli seudulle, ei käy suoraan ilmi lähteistä, mutta luultavasti Savosta.

Immosia asui 1500-luvulla kaikissa savolaispitäjissä nykyisen Mikkelin tienoilta Kuopion ja Iisalmen tasalle saakka. 1540-luvulla oli yhteensä 15 taloutta (taloa tai ruokakuntaa), jonka päänä oli Immonen: Vesulahden pitäjän Mälkölän neljänneksessä (1 talous), Juvan pitäjän Juvan ja Vesikansan neljänneksissä (2), Säamingin pitäjän Säamingin neljänneksessä (2), Rantasalmen pitäjän Putkisalmen, Rantasalmen ja Keriharjun neljänneksissä (8) sekä nykyisen Pohjois-Savon alueella silloisen Tavinsalmen pitäjän Saamaisen neljänneksessä (2).³ Vuonna 1614 Immosia oli yhä samoissa pitäjissä Vesulahtea lukuun ottamatta: Juvan pitäjän Juvan neljänneksessä (1 talous), Säamingin pitäjän Haapalan neljänneksessä (2), Rantasalmen pitäjän Putkisalmen ja Keriharjun neljänneksissä (5) ja Tavinsalmen pitäjän Saamaisen neljänneksessä (3). Immosten muodostamia talouksia oli tuolloin yhteensä 11.⁴ Sukua oli vanhastaan myös Savon ympäristössä Kainuussa, Laatokan Karjalassa ja Pohjois-Karjalassa.⁵ Kainuussa Immostet (*Immoinen*) mainitaan vuonna 1605.⁶

Saramojärven Lauri Immonen (*Lars Immojen*) ilmoitetaan verotuslähteissä viimeisen kerran vuoden 1682 maakirjassa.⁷ Seuraavassa säilyneessä lähteessä, joka on vuoden 1686 arvioluettelo, mainitaan kylän asukkaana Matti Immonen (*Matz Imoin*).⁸ Voisi otaksua, että Matti olisi ollut Laurin poika.

Saramojärven Laurilla näyttäisi olleen myös Lauri-niminen poika, joka muutti Ylikylään naituaan leski Valpuri Ikosen noin 1683–1686 välisenä aikana. Tämä Lauri on mitä todennäköisimmin Katerman Tikkalaan Kuhmossa asettuneen Paavo Immonsen (taulu 1) isä. Sukukytösten puolesta puhuvat vahvasti samat etunimet Nurmeksen Saramon ja Ylikylän sekä Kuhmon Immosten kesken. Samat etunimet, varsinkin Lauri, Matti ja Paavo sekä naisilla Valpuri, ovat käytössä niin Kuhmon kuin Nurmeksen Immosilla. Nimien valinta ei ollut sattumanvaraista vaan etunimet otettiin edeltäviltä sukupolvilta, kun suvun uudet jäsenet kastettiin.

Saramojärvi, tai lyhemmin Saramo, sekä Ylikylä olivat osa Nurmeksen kappeli-kuntaa, joka puolestaan kuului Pielisjärven pitäjään vuoteen 1810 saakka. Pielisjärven pitäjä oli liitetty Venäjältä Ruotsiin Stolbovan rauhassa 1617 osana muuta Käkisalmen

2 SRA, Grev- och friherreskap: Kajana, Räkenskaper 1661: 102 (FR 312); sama, 1662: 81 (FR 313).

3 Pirinen 1982: 752 (Sukunimiliite 1a, Savon sukunimet 1541, Tavinsalmi 1548).

4 Pirinen 1982: 782 (Sukunimiliite 1c, Savon sukunimet 1614).

5 Kuten edellä.

6 Pirinen 1982: 813 (Sukunimiliite 6, Kainuun suvut 1548–1605).

7 KA 9741:694 (LT 1305).

8 KA 9751:853 (LT 1363).

lääniä. Venäläisen ajan perintönä pitäjistä puhuttiin virallisissa yhteyksissä Pielisjärven pokostana pitkälle 1600-lukua.

Seuraavassa Nurmeksen ja Kuhmon Immosten varhaisia sukupolvia tarkastellaan monipuolisesti eri viranomaisten tuottamilla asiakirjalähteillä, kuten kirkonkirjoilla, kruununtilojen hallintaan liittyvillä asiakirjoilla, tuomiokirjoilla ja verotuslähteillä. Tarkastelu ulottuu pitkälle 1800-lukua.

Taulu 1

I **Paavo Immonen**, s. 1688. Talollinen. Mainitaan elossa vielä rippikirjassa 1750–1756.⁹ – Puoliso *Anna Liimatar*, s. noin 1697. Haudattiin Sotkamon hautausmaahan 14.6.1745 ja oli kuollessaan 48-vuotias.¹⁰ Vanhemmat: talollinen Erkki Pekanpoika Liimatta ja Marketta Kuvajatar Katerman kylän Tikkalasta nro 19 Sotkamon pitäjässä.¹¹

Paavo Immonen tuli kotivävyksi appensa Erkki Liimatan talouteen Katerman kylän Tikkalassa nro 19,¹² ja oli tämän jälkeen talon isäntä. Vanha Erkki luovutti tilansa vävyllensä Paavolle 26. toukokuuta 1740. Samassa asiakirjassa todetaan, että Erkki oli ”kauan aikaa sitten” uudisraivannut tilan (*från Roth och stubb*, juuresta ja kannosta).¹³

Paavon appi Erkki Liimatta oli asettunut Tikkalaan noin vuonna 1700. Tila oli autioitunut 1690-luvun lopun suurina kuolovuosina. Sotkamon talvikäräjillä tuona vuonna hän kertoi saaneensa 25.9.1699 voudilta sijoitusasiakirjan (*immissions skriff*) Olli Tikkasen autioksi jääneeseen 1/8 manttaalin tilaan Katerman kylässä. Erkki anoi oikeudelta laillista tutkintaa tilasta saadakseen sen jälkeen käräjätodistuksen (*tingsbewijs*). Kihlakunnanoikeuden lautamiehet todistivat, että tilalla oli vain neljä rakennusta: pirtti, sauna, lato ja vanha talli, jotka kaikki olivat ränsistyneitä ja lahonneita. Peltö oli ollut vuodesta 1695 kesantona ja niityt olivat rappiolla: ne olivat metsittyneet kaikkialta, ojat olivat ummessa ja ympäröivät aidat olivat ränsistyneet. Metsää oli kuitenkin välttävästi kaikenlaisiin tarpeisiin hirsi- ja aitarpeiksi sekä polttopuuksi. Laitumet olivat hyvät, mutta kalastusmahdollisuudet vähäiset. Mainituista syistä lautamiehet suosittelivat Erkille neljää vapaavuotta veroista, niin että hän alkaisi maksaa niitä vuodesta 1704 lähtien. Erkki sai käräjätodistuksensa ja oikeudesta hänet ohjattiin Pohjanmaan lääninhallitukseen anomaan vapaavuosia.¹⁴

9 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 19, Tikkala.

10 Sotkamon kuolleet 1729–1748: 317.

11 Sotkamon rippikirja 1698–1711: 229. Erkki ja Marketta ovat vielä Erkin vanhempien tilalla Korpisalmen kylässä; Sotkamon rippikirja 1728–1734: 227.

12 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 227.

13 OMA, Oulun lääninhallitus, lääninkonttori Eb:94, akti T 6/1818 (syyni ja katselmus 9.10.1817).

14 KA, Sotkamon talvikäräjät 7.–9.2.1700: 285–286. Siitä, että Erkki maksaisi veronsa

Vuodesta 1753 alkaen Katerman Tikkala oli osa Kuhmoniemen eli Kuhmon kappelikuntaa. Hallinnollisessa ja oikeudellisessa jaottelussa Kuhmoniemen kappelin kylät kuuluivat Sotkamon pitäjään ja Sotkamon käräjäkuntaan. Sotkamon pitäjä puolestaan oli yksi Pohjanmaan läänin pitäjistä, myöhemmin (1775–) Oulun läänin pitäjistä.

Paavo Immonen oli syntynyt mitä todennäköisimmin Nurmeksen Ylikylässä vanhempiensa Lauri Immonen ja Valpuri Ikonen. Nurmeksen vanhimmassa rippikirjassa 1690–1708 mainitaan siellä talous, jossa ensin ovat aviopuolisot Lauri Immonen (*Lars Immoin*) ja vaimo Valpuri (*Walbur*) sekä Laurin lapsipuolet Heikki (*Henrich*), Niilo (*Nils*), Valpuri (*Walbur*) ja Anna Valpuri Ikosen ensimmäisestä avioliitosta Heikki Timosen kanssa, sekä viimeiseksi Laurin ja Valpurin yhteiset lapset Paavo (*Påwel*), Kaisa (*Carin*),¹⁵ Olli (*Olof*) ja Juho (*Johan*), jotka olivat Immosia.¹⁶

Valpuri Ikosen ensimmäinen puoliso oli Ylikylästä lautamies Heikki Timonen, joka oli kuollut vuoden 1679 tienoilla, kuten tuon vuoden maakirjassa mainitaan.¹⁷ Heikki isännöi kylän vaurainta, 9 arviouruplan tilaa, joka oli luultavasti sama vanha Ylikylä nro 2, jossa hänen Heikki-poikansa ja tämän jälkeläiset elivät 1700-luvulla ja vielä 1800-luvun alussa.

Kihlakunnanoikeudessa helmikuussa 1683 Heikki Timosen tila jaettiin kahteen osaan. Toinen puolisko tuli leski Valpuri Ikoselle (*Walborgh Ijoitar*) ja hänen kuudelle alaikäiselle lapselleen. Viralliseen takuuseen siitä, että Valpuri maksaisi verot vuosittain oikein, asettuivat Pielisjärven keskeiset viranomaiset kirkkoherra ja nimismies. Toinen puoli tilasta lankesi Valpurin vanhimmalle poikapuolelle Paavo Timoselle (*Påvel Timoin*), joka oli jo täysi-ikäinen. Paavolla oli kaksi veljeä, Reittu ja Heikki Timonen (*Grels och Henrich Timoset*), jotka velvoitettiin muuttamaan pois ja ottamaan jostakin muualta itselleen tilat. Vanha kotitila Ylikylässä ei elättänyt enempää asukkaita.¹⁸

asianmukaisesti, oli takuumiehenä paikallaan asuva (*bofast*) ja vauras talollinen Paavo Piirainen.

15 Luultavasti sama Kaisa Immonen (k. Nurmeksessa 12.11.1742), joka oli naimisissa talollinen Matti Pelkosen (s. noin 1689, k. Nurmeksessa 14.4.1748 59-vuotiaana) kanssa. Pariskunta asui vanhassa Karhunpään kylän nro 13:ssa. Kun Matti muutti taloutensa kanssa talolliseksi vanhaan Jokikylä nro 3:een, Karhunpään tilan uusiksi asukkaiksi tuli Ylikylästä lautamies Heikki Timosen poika Niilo (s. 1704, k. Nurmeksessa 12.3.1745) perheensä kanssa. Nurmeksen rippikirja 1742–1765: 145. Tämäkin seikka puhuu läheisten sukuyhteyksien olemassaolon puolesta Immosten ja Timosten kesken.

16 Nurmeksen rippikirja 1690–1708: 14v. Kokkonen & Partanen 2003: 315.

17 KA 9176:285 (ES 2474). ”Karlen dödh”. Heikin kuoleman vuoksi verottaja alensi tilan verolukua tilapäisesti 3 arviouruplalla.

18 KA, Pielisjärven talvikäräjät 21.–23.2.1683: 58–58v. Syyskuussa 1731 lautamies Heikki Timosen (s. noin 1670 tai 1671, k. Nurmeksen Ylikylässä 10.6.1746) äidiksi sanotaan Valpuri Ikonen (*Walborg Igonen*). KA, Pielisjärven ja Nurmeksen kesä- ja syyskäräjät 8.–9.9.1731: 238 (ES 1804).

Lauri Immonen (*Larss Immoin*) mainitaan ensi kerran Ylikylässä vuoden 1686 savuluettelossa vaimonsa Valpurin ja lapsipuoltensa tilalla.¹⁹ Lauri tuli Ylikylään luultavasti Saramojärven kylästä, joka oli aivan vieressä, ja oli siellä vuonna 1666 ensi kertaa mainitun Lauri Immosen poika. Ylikylässä Lauri Immonen mainitaan vielä savuluettelossa 1696.²⁰

1690-luvun lopulla tai seuraavan vuosikymmenen alussa Pielisjärven pitäjän veronvuokraaja luovutti Ylikylän tilan hallintaoikeuden Matti Kilpeläiselle, joka oli Nurmeksen ja Kuhmon rajalta Kujanginvaarasta, jota kutsuttiin myös Ruokolaksi vanhojen asukkaidensa mukaan.²¹ Vuonna 1707 Timoset ovat Kilpeläisen entisellä tilalla siellä. Rippikirjan mukaan taloudessa Ruokolan kylässä asuivat 1) Valpuri Ikosen poika Heikki Timonen sekä tämän vaimo ja viisi poikaa, 2) luultavasti Heikin kaksi veljeä Niilo ja Paavo Timonen sekä 3) vanha äiti Valpuri (*Walbur*).²² Lauri Immosta ei mainita enää, vaan hän oli luultavasti jo kuollut. Paavo Immosta – Valpuri Ikosen ja Lauri Immosen poikaa – ei myöskään ole Timosten kanssa. Saattaa olla, että Paavo oli jo Kuhmon puolella Sotkamon silloisessa pitäjässä.

Kirkkoherra K. A. Pfaler kirjoitti vuonna 1909 pienessä kotiseutukuvauksessaan Kuhmon Immosten alkuperästä, että suku olisi saanut alkunsa Liperistä tulleesta kerjäläispojasta.²³ Todellisuudessa kantaisä Paavo Immonen näyttäisi tulleen Nurmeksesta, ei Liperistä, mutta samasta Käkisalmen läänistä kuitenkin, ja ehkä kerjäläispoikana, kun perhe joutui muuttamaan pois tilaltaan Ylikylässä. Olosuhteet olivat tuolloin muutenkin huonot monien katovuosien ja sota-ajan vuoksi.

Paavo Immosen olo Kuhmossa veti pian puoleensa myös Timosia. Kun syksyllä 1710 venäläiset valtasivat Käkisalmen läänin, johon Nurmes tuolloin kuului, Timoset muuttivat Ruokolan kylästä ”vihollisylivallan ajaksi” (*under fiendtelige öfwerwäldet*) lääninrajan pohjoispuolelle, Katerman kylään silloisessa Sotkamon pitäjässä. Siellä Heikki Heikinpoika Timonen, Paavo Immosen velipuoli, asettui asumaan 1/4 manttaalilin perintötilalle saatuaan siihen luvan tilan varsinaiselta asukkaalta Martti Kuvajalta sekä kruununvoudilta. Myöhemmin Kuvajan perilliset ottivat tilan pois Heikiltä, joka palasi takaisin Ylikylään Nurmeksessa, sukunsa kotitilalle vanhaan Ylikylä nro 2:een, johon veronvuokraaja Simon Affleck antoi hänelle asukasoikeuden pian rauhan (1721) tulon jälkeen.²⁴

19 KA 9751:852v (LT 1363).

20 Pielisjärven savuluettelo 1696: 1055v. Kokkonen & Partanen 2003: 353.

21 KA, Pielisjärven ja Nurmeksen talvikäräjät 11.–13.1.1748: 20v–21 (ES 1807).

22 Nurmeksen rippikirja 1690–1708: 71. Kokkonen & Partanen 2003: 331.

23 Pfaler 1909: 4.

24 Sotkamon kesä- ja syyskäräjät 15.8.1723–: 2358–2361 (ES 2051); KA, Pielisjärven ja Nurmeksen talvikäräjät 16.–17.2.1730: 17–18 (ES 1803).

Samassa Katerman kylässä, jossa Heikki Timonen perheineen oli venäläisiä paossa, Paavo Immonen oli Erkki Liimatan kotiväynä. Tämäkin seikka puhuu läheisten sukusihteiden olemassaolon puolesta Immosten ja Timosten kesken.

II Lapsia:

Valpuri (Walborg), s. 1705,²⁵ k. Kuhmoniemellä 29.4.1783 (*hitz[ig] feber*, kova kuume). – Puoliso Sotkamossa 17.7.1739 *Juho Väisänen* Katerman kylästä, s. 1698,²⁶ talollinen, k. leskenä Kuhmoniemellä 19.2.1789 (*colique*, ähky). Vanhemmat: talollinen Paavo Väisänen ja Kaisa Tuhkatar Katerman kylän Väisälästä nro 7.²⁷ Juho ja Valpuri asuivat perheensä kanssa talollisena Katerman kylän Väisälässä (Petäjälähti) nro 7.²⁸ Juho oli kaksi kertaa naimisissa. Hänen ensimmäinen vaimonsa oli Riitta Mytytär.²⁹

Erkki (Eric), s. 1717, talollinen, k. 4.10.1802 Kuhmoniemellä 19 (vanhuudenheikkous). Taulu 2.

Marketta (Margeta), s. 1719, k. leskenä Kuhmoniemellä 5.5.1794 (*flussfeber*, katarrikuume, hengitystietulehdus). – Puoliso 1) Sotkamossa 3.4.1738 *Pekka Huotari* Kalliojärveltä, s. noin 1719, haudattiin Kuhmon Kuposensaaren hautausmaahan (*på Kuhmo Holmen*) 13.7.1741. Oli kuollessaan 22-vuotias.³⁰ Vanhemmat: vauras talollinen, lautamies Tuomas Eskonpoika Huotari ja tämän vaimo Beata Lentuan kylän Huotarilasta nro 8.³¹ – Puoliso 2) Sotkamossa 3.12.1743 *Pekka Kyllönen* Kuumusta, s. 1711, talollinen, kuudennusmies, k. Kuhmoniemellä 24.11.1786 (*rötfeber*, pilkkukuume). Vanhemmat:

- 25 Sotkamon rippikirja 1772–1779: 4 (IK 109). Edellisessä rippikirjassa (Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 7, Väisälä) Valpuri Immottaren syntymävuodeksi on merkitty 1695. Kuolleiden ja haudattujen luettelossa (1778–1804) hänet on merkitty 69-vuotiaaksi kuollessaan huhtikuussa 1783. Sen mukaan hän olisi syntynyt vuosien 1713–1714 paikkeilla.
- 26 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 4 (IK 109). Edellisessä rippikirjassa (Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 7, Väisälä) Juho Väisänen syntymävuodeksi ilmoitetaan 1688. Kuolleiden ja haudattujen luettelossa (1778–1804) hänet on merkitty 89-vuotiaaksi kuollessaan helmikuussa 1789. Siten hänen syntymävuotensa olisi vuosien 1699–1700 paikkeilla.
- 27 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 229. Kaisa Tuhkatar mainitaan tässä lähteessä leskenä.
- 28 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 7, Väisälä; Kuhmon rippikirja 1772–1779: 4; sama, 1780–1786: 4; sama, 1787–1793: 4.
- 29 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 229.
- 30 Sotkamon kuolleet 1729–1748.
- 31 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 369. Tuomas Huotari ja hänen vaimonsa Beata kuolivat toukokuun 6. päivän vastaisena yönä 1728, kun kaksi venäläistä metsärosvoa eli ”rosboinikkaa” surmasi heidät ja samalla myös heidän piikansa. Kolme lasta säästettiin, tosin näiden kädet sidottiin tiukasti selän taakse. Samalla rosboinikat ryöstivät talosta kaiken parhaimman omaisuuden. SRA, Skrivelser till Kungliga Majestät, Landshövdingarnas skrivelser Finland Österbottens län vol. 9, J. Borre ja B. Wijdbohm KM:lle, Korsholma 5.7.1728 (FR 63).

talollinen Matti Ollinpoika Kyllönen ja Varpu Rompatar Lentuan kylän Kyllölästä nro 25.³²

Pekka Kyllönen ja vaimo Marketta elivät perheensä kanssa talollisena Lentuan kylän Kyllölässä nro 25.³³ Pekan kuoltua marraskuussa 1786 talous jakautui kahteen ruokakuntaan: toisessa aviopuolisoiden vanhin poika Paavo (s. 26.9.1744) perheineen ja toisessa nuorin poika Erkki (s. 28.6.1761) perheineen. Vanha Marketta eli leskenä niistä jälkimmäisessä kuolemaansa asti.³⁴

Lauri (Lars), s. 1728, talollinen, k. leskenä Nurmeksessa 15.3.1805 (kuume). – Puoliso Sotkamossa 8.12.1745 *Anna Kärnä* Korpisalmen kylästä, s. 1720, k. Nurmeksessa 2.5.1792 (*styng*, pistos). Vanhemmat: talollinen Heikki Heikinpoika Kärnä ja Marketta Paavontytär Lappalatar Lammasperän kylän Lappalasta nro 16.³⁵

Rippikirjassa 1750–1756 Lauri ja vaimo Anna mainitaan perheineen Katerman kylän Tikkalassa nro 19.³⁶ Sieltä he muuttivat Kujangin kylään Nurmeksessa; heidän ensimmäinen merkintänsä ripillä käynnistä siellä on 14.8.1757 ja viimeinen 6.8.1758.³⁷ Kujanki oli sama kylä, mistä Laurin Paavo-isä oli todennäköisesti mennyt aikanaan Kuhmoon. Kujangista Lauri muutti perheensä kanssa Saramojärven kylään, jossa hän hallitsi talollisena kruununtilaa nro 12 (isonjaon jälkeen Tolvala [Suorinne] nro 19 siellä). Aviopuolisot kävivät 26.12.1759 sieltä ensimmäistä kertaa ripillä.³⁸ Saramolla he asuivat 1780-luvun loppupuolelle.³⁹ Silloin Lauri ja Anna-vaimo sekä pojat ja näiden perheet muuttivat Mujejärven kylän nro 2:een (isonjaon jälkeen Petäiskylä nro 1, Kilpelä), jossa heidän vanhin poikansa, *Paavo* (s. Sotkamossa 23.11.1747), oli isäntänä.⁴⁰ Lauri eli siellä lopun elämänsä.⁴¹ Vanha Mujejärvi nro 2 katsottiin vuosien 1800–1803 varallisuusverotuksessa 50 hopeariksin arvoiseksi. Tilan veroluku oli yksi arviourupla.⁴²

Paavo (Pähl), s. 1728, talollinen, k. leskenä Kuhmoniemellä 5.2.1804 (katarrikuume, hengitystietulehdus). – Puoliso Sotkamossa 22.7.1750 leski *Helga Pulkitar* Lentuan kylän nro 21:stä, s. 1722, k. Kuhmoniemellä 29.11.1787 (pistos). Vanhemmat: Matti Pulkkinen ja N. N.

32 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 409.

33 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 138; sama, 1780–1786: 162; sama, 1787–1793: 189.

34 Kuhmon rippikirja 1794–1800: 180.

35 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Lammasperä nro 16, Lappala.

36 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 19, Tikkala.

37 Nurmeksien rippikirja 1742–1765: 206.

38 Nurmeksien rippikirja 1742–1765: 198.

39 Nurmeksien rippikirja 1767–1780: 238; sama, 1781–1790: 137 (painetun sivunumeroinnin mukaan).

40 Nurmeksien rippikirja 1791–1800: 63.

41 Nurmeksien rippikirja 1801–1811: 160.

42 SRA, Skrivelser till Kungliga Majestät vol. 113, Förmögenhetsuppskattning 1800–1803: Kuopio län, Pjelijerfvi Sokn, Mujehjerfwi (FR 78).

Rippikirjassa 1750–1756 Paavon ja vaimo Helgan asuinpaikkana on Katerman Tikkala nro 19.⁴³

Perheen lapsista *Paavo* syntyi 4.2.1753 vielä siellä. Lapsista seuraava, *Matti*, syntyi 19.3.1755 Katerman Toivalassa nro 9, jota Paavo-isä hallitsi talollisena kuolemaansa (1804) saakka.⁴⁴ Viimeiset vuotensa hän eli yhteisessä ruokakunnassa poikansa Paavon ja miniänsä Marketta Yrjöntyttä Väisättären kanssa. Toisessa ruokakunnassa olivat nuorempi poika Matti ja tämän puoliso Eeva Magdalena Antintytär Piiratar lapsineen.⁴⁵

Helga Pulkittaren ensimmäinen puoliso oli Matti Juhonpoika Keränen Lentuan Haapalasta nro 21. Heidät vihittiin avioliittoon Sotkamossa 17.12.1745, ja vihkimämerkinnässä Helenan (Helga) kotipaikaksi ilmoitetaan Vartius Venäjän rajan tuntumasta.

Anna, s. 1729, k. Kuhmoniemellä 23.10.1782 (pilkkuuume). – Kuulutettiin avioliittoon Sotkamossa 1747 talollisen poika *Esko Komulaisen* kanssa Lentuan kylän Partalasta nro 34,⁴⁶ s. 22.10.1722, talollinen, k. leskenä Kuhmoniemellä 30.3.1798 (pistos). Vanhemmat: talollinen Pekka Matinpoika Komulainen ja Valpuri Matintytär Mikotar Lentuan kylän Partalasta nro 34.⁴⁷

Rippikirjassa 1750–1756 Esko ja vaimo Anna ovat Lentuan Partalan nro 34 kohdalla.⁴⁸ Lapsista poika *Esko* syntyi joulukuussa 1756 siellä. Seuraava lapsi, *Paavo*, syntyi 19.10.1758 Korpisalmen kylän Ruokolassa nro 11. Esko hallitsi sitä kruununtalollisena.⁴⁹ Hänen viimeisten elinvuosiensa aikana tilan isännöys oli Paavo-pojan käsissä.⁵⁰

Matti (Matts), s. 1734, talollinen. Mainitaan elossa vielä rippikirjassa 1801–1808, mutta ei enää seuraavassa (1811–1818). Kävi 27.12.1807 viimeisen kerran ripillä.⁵¹ Lokakuussa 1813 pidetyssä perunkirjoituksessa ilmoitettiin, että Matti oli kuollut vuonna 1808.⁵² – Puoliso Sotkamossa 31.3.1755 talollisen tytär *Anna Korhonen* Ala-Sotkamon kylän nro 3:sta, s. Sotkamossa 1.11.1733, k. leskenä Kuhmoniemellä 15.9.1813 (vanhuus). Vanhemmat: talollinen Juho Siponpoika Korhonen ja Marjatta Huotaritar Ala-Sotkamon kylän Korholasta nro 3.⁵³

43 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 19, Tikkala.

44 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 6; sama, 1780–1786: 6; sama, 1787–1793: 6; sama, 1794–1800: 6.

45 Kuhmon rippikirja 1801–1808: 6.

46 Sarkkinen & Vaarnanen 1992.

47 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Lentua nro 34, Partala.

48 Kuten edellä.

49 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 59; sama, 1780–1786: 63; sama, 1787–1793: 72.

50 Kuhmon rippikirja 1794–1800: 72.

51 Kuhmon rippikirja 1801–1808: 139; Kuhmon rippikirja 1811–1818: 147.

52 Sotkamon talvikäräjät 13.3.1830: 188–193. Suomen historian emeritusprofessori Antero Heikkisen kirjoittajalle antamat muistiinpanot.

53 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 75.

Rippikirjassa 1750–1756 Matti ja vaimo Anna ovat vielä Katerman Tikkalassa nro 19.⁵⁴ Lapsista *Juho* syntyi 8.3.1762 vielä siellä. Seuraava lapsi, *Kaisa*, syntyi 1.7.1764 Lammasperän Lappalassa eli Rastissa nro 16. Matti asui sitä kruununtalollisena kuolemaansa saakka.⁵⁵ Kun vanha Anna kuoli leskenä vuonna 1813, isäntänä oli poika *Matti* (s. 12.1.1767, k. 21.2.1832),⁵⁶ tosin kylläkin yhtiössä veljiensä *Eskon*, *Paavon*, *Erkin* ja *Laurin* sekä sisarensa *Annan* kanssa. Näistä neljä viimeksi mainittua olivat kuuromykkiä. Yhtiö purkautui 4.1.1823, kun Esko ja Erkki muuttivat Lentuan Määttälään nro 7.⁵⁷ Lammasperän Rastin kuuromykät veljekset olivat kuuluja kaskenraatajia laajoine halmeineen. 1830-luvun alun katovuosiin liittyy perimätieto, jonka mukaan Rastin talon pihassa seisoi pitkä jono viljanostajien hevosia. Kajaanin piirilääkärinä tuolloin toiminut Elias Lönnrot kehui vuonna 1835 Immosten Rastia yhdeksi Kuhmon parhaimmista taloista. Rastin Immosia muisteltiin myös taitavina jousenkäyttäjinä.⁵⁸

Kaisa (*Catharina*), s. Sotkamossa 6.12.1736, k. leskenä Kuhmoniemiellä 18.11.1827 (vanhuus) 91 vuoden ja 11 kuukauden ikäisenä. – Puoliso 1) Sotkamossa 22.5.1752 talollisen poika *Matti Pulkkinen* Lentuan kylän nro 20:stä, s. Sotkamossa 16.1.1730, talollinen, k. 1760-luvulla. Vanhemmat: talollinen Yrjö Pulkkinen ja Kaisa Eskontytär Huotaritar Lentuan Sutelasta nro 20.⁵⁹ – Puoliso 2) *Heikki Sutinen*, s. Sotkamossa 19.3.1745, talollinen, k. Kuhmoniemiellä 28.6.1778 (*långw[arig] sjukdom*, pitkällinen sairaus). Vanhemmat: talollinen Pekka Ollinpoika Sutinen ja Kaisa Ollintytär Kyllötär Lentuan Sutelasta nro 18.⁶⁰

Rippikirjassa 1750–1756 Kaisa on Matti Yrjönpoika Pulkkisen vaimona Lentuan Sutelassa nro 20.⁶¹ Matti kuoli 1760-luvun aikana yli 30 vuoden ikäisenä ja talollisena siellä. Perheeseen syntyi vielä poika *Esko* 20.11.1764. Muutaman vuoden leskeyden jälkeen Kaisa solmi avioliiton Heikki Pekanpoika Sutisen kanssa Lentualta. Heidän esikoisensa, Anna, syntyi 16.4.1769 Lentuan Sutelassa nro 4 (Sutela-nimisiä tiloja oli kylässä useita). Heikki kuoli vuonna 1778 sen isäntänä vain 33 vuoden ikäisenä.⁶² Kaisa eli leskenä vielä pitkän elämän.⁶³ Rippikirjassa 1794–1800 Sutelan nro 4 isäntänä mainitaan Kaisan poika *Yrjö Matinpoika Pulkkinen* (s. 18.9.1756, k. 21.10.1825), joka toimi

54 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 19, Tikkala.

55 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 93; sama, 1780–1786: 108; sama, 1787–1793: 127; sama, 1794–1800: 123; sama, 1801–1808: 139.

56 Kuhmon rippikirja 1811–1818: 147.

57 Sotkamon talvikäräjät 13.3.1830: 188–193. Suomen historian emeritusprofessori Antero Heikkisen kirjoittajalle antamat muistiinpanot.

58 Pfaler 1909: 10; Heikkinen 1997: 87.

59 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 419.

60 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Lentua nro 18, Sutela.

61 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Lentua nro 20, Sutela.

62 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 113.

63 Kuhmon rippikirja 1780–1786: 139; sama, 1787–1793: 164; sama, 1801–1808: 169; sama, 1794–1800: 155; sama, 1811–1818: 196; sama, 1819–1825: 224; sama, 1826–1833: 271.

myös kuudennusmiehenä.⁶⁴ Tämän kuoltua tilan isännöys ja kuudennusmiehen toimi siirtyivät Kaisan pojanpojalle Matti Yrjönpoika Pulkkiselle (s. 1.12.1778).⁶⁵

Taulu 2

II **Erkki Immonen** (isä Paavo, taulu 1), s. 1717,⁶⁶ talollinen, k. leskenä Kuhmoniemiellä 4.10.1802 (vanhuudenheikkous). – Puoliso Sotkamossa 26.12.1737 *Marketta Piiratar* Katerman kylästä, s. 1718,⁶⁷ k. Kuhmoniemiellä 5.9.1783 (*torrvärk*, luusärky, -valo). Vanhemmat: talollinen, lautamies Matti Matinpoika Piirainen (s. 1669 k. neljäntenä joulupäivänä 1761) ja Elli Saastamotar (s. 1680 k. 17.3.1755) Kuvajalan perintötilalta nro 1 Katerman kylässä, veroltaan 1/4 manttaalia.⁶⁸

Erkki Paavonpoika Immonen eli talollisena Tikkalan kruununtillalla nro 19 Katerman kylässä, Kuhmoniemen kappelissa Sotkamon pitäjässä.⁶⁹ Vuosien 1800–1803 varallisuusverotuksessa tila katsottiin 666 riksin 32 killingin arvoiseksi hopearahassa. Luku oli korkein koko kappelikunnassa. Veroluvultaan tila oli 1/8 manttaalia.⁷⁰

Katselmustoimituksessa lokakuussa 1817 todettiin, että Tikkalan tilalla oli tuolloin rakennuksia kaikkiaan 27, aina asuinpirtistä pajaan, peltoa yhteensä 9 geometrista tynnyrinalaa (noin 4,4 hehtaaria, ja sitä oli mahdollista raivata vielä lisää) sekä niittyä 31 eri paikassa yhteensä 66 kuormaa 5 rukoa. Erikoisuutena voi mainita kiviaidan, jota oli 400 syyliä (noin 710 metriä). Kalastus tapahtui Jämäsjärvellä, Alajärvellä, Peurajärvellä ja Nurmesjärvellä muun Katerman kyläkunnan tavoin. Tilan todettiin olevan Kuhmon kirkosta 1,5 peninkulmaa (noin 16 kilometriä) etelään päin. Oulun kaupunkiin oli 24,5 peninkulmaa (noin 262 kilometriä).⁷¹

64 Kuhmon rippikirja 1794–1800: 155.

65 Kuhmon rippikirja 1826–1833: 271.

66 Sotkamon rippikirja 1750–1756: 135.

67 Sotkamon rippikirja 1750–1756: 135.

68 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 211; sama, 1750–1756: Katerma nro 1, Kuvajala; OMA, Sotkamon talvikäräjät 28.1.1762–: 21v–23v. Juuso Piirainen jätti oikeudelle omasta ja veljensä Antin puolesta edesmenneen isänsä testamentin, joka oli laadittu 9.4.1756. Vanhalla Matti Piiraisella oli ainakin kymmenen aikuisikään varttunutta jälkeläistä: pojat Lauri, Matti, Juuso ja Antti sekä tyttäret Helga, Elli, Kaisa, Marketta, Kirsti ja Maria. Juuso kertoi samassa yhteydessä, että vanha isä oli kuollut neljäntenä joulupäivänä 1761 (*sidst:ne fierde dag Juhl*).

69 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 19, Tikkala; Kuhmon rippikirja 1772–1779: 15; sama, 1780–1786: 15; sama, 1787–1793: 15; sama, 1794–1800: 15; sama, 1801–1808: 15.

70 SRA, Skrivelser till Kungliga Majestät vol. 105, Förmögenhets uppskattning 1800–1803: Uleåborgs län, Sotkamo Sokn, Katterma Tickala nro 19 (FR 74).

71 OMA, Oulun lääninhallitus, lääninkonttori Eb:94, akti T nro 6, 1818 (syyni ja katselmus 9.10.1817).

	Langat	Langat	Langat
1 ^o Jämäs-korpi anduilla Jokipolven	20		10
2 ^o Vuolampi	5		2 30
3 ^o Parviaisen Koffen Korpi	2		1
4 ^o Kivijuro	2		1
5 ^o Jöensuo		5	2 30
6 ^o Koffenrikki		5	2 30
7 ^o Sika riiply		5	2 30
8 ^o Jämäs-joki Raasianpuuron kaava	1		1
9 ^o Koiranjemen luhla		5	2 30
10 ^o Heinajuo	5		2 30
11 ^o Lumakannon Korpi			2 30
12 ^o Suonijuro	1		2 30
13 ^o Kuvajinpuon laudjuro	1		30
14 ^o Vanharaivio			30
15 ^o Kuvajanjuro		5	2 30
16 ^o Pii Kaurily	5		2 30
17 ^o Aja Korpi	1		30
18 ^o Raiwo juo	1	5	7 30
19 ^o Raiwo korpi	1		30
20 ^o Peura korpi	1		30
21 ^o Veppanjoki	1	5	7 30
22 ^o Raas Koffen juo		2 30	3 30
23 ^o Vehkajuo		30	12 30
24 ^o Alajoki luhla	1		2 30
25 ^o Suunnan juo ee luhla		7 30	37 30
26 ^o Sirkajuro	1	5	7 30
Transport	60		269 00 39

Tikkalan kruunutilalla Katerman kylässä oli vuonna 1817 niittyä ajan ja paikan oloissa melkoisesti, yhteensä 66 kuormaa 5 runkoa, mutta hajallaan 31 eri paikassa. Ensimmäisenä mainittiin Jämäs-korven pää Jokipolven ja viimeisenä (31) Pullukankorpi. OMA, Oulun lääninhallitus, lääninkonttori Eb:94, akti T nro 6, 1818 (syyni ja katselmus 9.10.1817).

III Lapsia:

Paavo (Påhl), s. Sotkamossa 24.12.1738, talollinen, k. Kuhmoniemiellä 27.8.1811 (pistos). – Puoliso 1) *Beata Määttätär*, s. Sotkamossa 4.4.1740, k. Kuhmoniemiellä 22.10.1790 (*rödsot*, punatauti). Vanhemmat: talollinen Yrjö Yrjönpoika Määttä ja Helga Huotaritar Katerman kylän Moisalasta nro 21.⁷² – Puoliso 2) Kuhmoniemiellä 10.3.1794 leski *Marketta Huotari* Lammasperän kylän nro 23:sta, s. Kuhmoniemiellä 24.11.1758, k. leskenä siellä 18.6.1831 (vanhuus). Vanhemmat: talollinen Tuomas Heikinpoika Huotari ja Elli Piiratar Lentuan kylän Pulkkilasta nro 9.⁷³

Paavo eli Katerman Tikkalassa nro 19 perheensä kanssa laajentuneena taloutena yhdessä vanhempiansa ja veljiensä perheiden kanssa.⁷⁴ Viimeiset elinvuotensa hän asui vävynsä talollinen Lauri Tuomaanpoika Koistisen (s. 18.6.1772) ja tyttärensä *Kaisa Immosen* (s. 9.10.1773) taloudessa Katerman kylän Kuvajalassa nro 6.⁷⁵ Paavon leski Marketta Huotari eli elämänsä lopun Vieksin kylän Mikkolassa nro 6, jossa poika *Erkki Immonen* (s. 23.5.1798, k. 24.10.1827) oli talollisena.⁷⁶

Anna, Sotkamossa 6.3.1741, haudattiin Kuhmon Kopsensaaren hautausmaahan (*begr. på Kuhmo holmen*) 13.7.1741.

Matti (Matts), s. 1742, talollinen, k. Nurmeuksessa 21.12.1789 (*kallbran*, kuolio, kylmänvihhat). Taulu 3.

Erkki (Erich), s. Sotkamossa 13.5.1745, talollinen, k. leskenä Kuhmoniemiellä 22.5.1804 (katarrikuume, hengitystietulehdus). – Puoliso *Valpuri Vallatar*, s. 1746, k. Kuhmoniemiellä 11.10.1790 (punatauti). Vanhemmat: talollinen Pekka Antinpoika Valtanen ja Elli Yrjöntyttä Koistitar Katerman kylän Liimattalasta nro 5.⁷⁷

Erkki eli koko elämänsä Katerman Tikkalassa nro 19.⁷⁸ Sinne lopulta jäivät vain hän ja veli Risto. Muut veljeksistä muuttivat muualle, yksi toisaanne Katerman kylässä ja kaksi Nurmeeseen.

Lauri (Lars), s. Sotkamossa 12.4.1747, k. siellä 24.12.1747.

Elli (Elin), s. Sotkamossa 27.5.1748, haudattiin Kuhmoniemen hautausmaahan 24.12.1748.

72 Sotkamon rippikirja 1728–1734: 233; sama, 1750–1756: Katerma nro 21, Moisala. Jälkimmäisessä lähteessä ilmoitetaan, että Yrjö Määttä oli toista kertaa naimisissa. Jälkimmäinen aviovaimo oli nimeltään Kirsti Matintytär Piiratar. Heidät vihittiin avioliittoon Sotkamossa 8.7.1743.

73 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 120.

74 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 15; sama, 1780–1786: 15; sama, 1787–1793: 15; sama, 1794–1800: 15; sama, 1801–1808: 15.

75 Kuhmon rippikirja 1811–1818: 3.

76 Kuhmon rippikirja 1819–1825: 43; sama, 1826–1833: 60.

77 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Katerma nro 5, Liimattala.

78 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 15; sama, 1780–1786: 15; sama, 1787–1793: 15; sama, 1794–1800: 15; sama, 1801–1808: 15.

Antti (Anders), s. Sotkamossa 26.12.1749, k. siellä 24.6.1750 (*kikhosta*, hinkuyskä), haudattiin Sotkamon kirkkomaahan 7.7.1750.

Juuso (Joseph), Sotkamossa 3.5.1751. Talollinen. Mainitaan elossa vielä Nurmeksen rippikirjassa 1791–1800, mutta ei enää seuraavassa (1801–1811). Viimeinen merkintä ripillä käynnistä on 11.5.1800.⁷⁹ – Puoliso *Riitta Huotari*, s. Sotkamossa 7.7.1751, k. leskenä Nurmeksessa 1.7.1805 (*vattusot*, vesitauti, -pöhö). Vanhemmat: talollinen Antti Antinpoika Huotari ja Valpuri Antintytär Vallatar Korpisalmen kylän Laitilasta nro 13.⁸⁰

Aluksi Juuso asui vaimonsa ja lastensa kanssa syntymäkodissaan Katerman Tikkalassa nro 19.⁸¹ Sieltä hän muutti kruununtalolliseksi Karhunpään kylän nro 2:een (isonjaon jälkeen Niemelä nro 3 siellä, veroltaan 3/8 manttaalia) Nurmeksen kappelissa Pielisjärven pitäjässä. Häntä ennen tilaa hallitsivat Jaakko Happonen ja Antti Rautiainen, jotka joutuivat myymään hallintaoikeutensa pois köyhyiden vuoksi.⁸² Kuhmoniemellä Juuso ja vaimo Riitta kävivät ripillä vielä 24.8.1783.⁸³ Nurmeksessa ensimmäinen merkintä ripillä käynnistä on 6.1.1784.⁸⁴ Juuson tila Karhunpäässä arvioitiin vuosien 1800–1803 varallisuusverotuksessa 300 hopeariksiksi.⁸⁵ Tila oli varakas niin Karhunpään kylässä kuin muualla Nurmeksessa verotusarvionsa sekä verolukunsa, 2 ¼ arviourpua, perusteella.

Risto (Christer), s. Sotkamossa 5.7.1754, talollinen, k. Kuhmoniemellä 10.3.1813 (pilkkuuume). – Puoliso *Anna Huotari*, s. Sotkamossa 1.7.1751, k. leskenä Kuhmoniemellä 11.4.1815 (*styng*, pistos). Vanhemmat: talollisen poika Esko Antinpoika Huotari ja Anna Haveritar Korpisalmen kylän Ikolasta nro 5.⁸⁶ Risto eli koko elämänsä Katerman Tikkalassa nro 19.⁸⁷ Sinne lopulta jäivät vain hän ja veli Erkki perheineen.

Marketta (Margareta), s. Kuhmoniemellä 6.9.1757, kuoli pienenä.

Kaisa (Catharina), s. Kuhmoniemellä 14.3.1761, k. leskenä siellä 23.10.1853 (vanhuus) 92 vuoden ja 7 kuukauden ikäisenä. – Puoliso Kuhmoniemellä 27.3.1780 talollisen poika *Juho Väisänen* Katerman kylän nro 10:stä, s. Kuhmoniemellä 4.4.1757, talollinen, k. siellä 20.2.1827 (*slag*, halvaus). Vanhemmat: talollinen Jaakko Juhonpoika

79 Nurmeksen rippikirja 1791–1800: 28; sama, 1801–1811: 90.

80 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 61.

81 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 15.

82 JoMA, Ilomantsin kihlakunnan kruununvoudin arkisto Cb:5, Katselmuspöytäkirja-konsepti 12.9.1786.

83 Kuhmon rippikirja 1780–1786: 15.

84 Nurmeksen rippikirja 1781–1790: 42 (painetun sivunumeroinnin mukaan).

85 SRA, Skrivelser till Kungliga Majestät vol. 113, Förmögenhets uppskattning 1800–1803: Kuopio län, Pjelijerfvi Sokn, Karhunpä (FR 78).

86 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Korpisalmi nro 5, Ikola.

87 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 15; sama, 1780–1786: 15; sama, 1787–1793: 15; sama, 1794–1800: 15; sama, 1801–1808: 15; sama, 1811–1818: 15.

Väisänen ja Marketta Määtätär Katerman kylän Kuvajalasta nro 10.⁸⁸

Juho ja vaimo Kaisa elivät koko ajan Katerman kylän Kuvajalassa nro 10.⁸⁹ Kaisan aikana talossa ehti olla kolme isäntää: ensin appi Jaakko Juhonpoika Väisänen (s. 5.1.1736, k. 28.10.1818), sitten aviomies Juho kuolemaansa asti ja viimeksi poika *Erkki* (s. 11.2.1784),⁹⁰ jolta tilan hallintaoikeus siirtyi muille.

Viimeisinä elinvuosinaan Kaisa eli leskenä Katerman kylän nro 4:ään kuuluneessa Salmenniemen mäkituvassa poikansa Erkki Väisänen perheen kanssa⁹¹ ja viimeksi vävynsä talollinen Antti Matinpöika Immosen ja tyttärensä Kaisa Väisänen luona Katerman kylän Heinälähdessä nro 22.⁹² Sosiaaliselta asemaltaan vanhaa Kaisaa kuvattiin tuolloin ruotuvaivaiseksi (*rotehjon*) ja ruotuköyhäksi (*rotfattig*).⁹³

Kaisa vaati pojiltaan Erkiltä ja *Jaakolta* eläkettä lokakuussa 1833, jolloin hän asui vielä Katerman Kuvajalassa. Syksyllä 1832 talossa oli tehty pesäjakko, jolloin Erkki ja äskettäin avioliiton solminut Jaakko olivat siirtyneet omiin ruokakuntiinsa. Kaisa pyysi, että hän saisi vuosittain kolme tynnyriä viljaa, kaksi leiviskää lihaa, puoli tynnyriä suolakalaa sekä nauriita, perunoita ja vaatteet. Erkki ilmoitti, että hän olisi valmis ylläpitämään vanhan äitinsä omassa ruokakunnassaan puolet vuodesta. Mutta Kaisa ilmoitti, ettei hän voisi asua Erkin luona, koska poika oli häntä vastaan. Poika Jaakko oli valmis antamaan vanhalle äidilleen syytingin. Kaisan vaatimus siirrettiin Sotkamon kihlakunnanoikeudesta Ouluun läänin maaherran päätettäväksi.⁹⁴

Taulu 3

III **Matti Immonen** (isä Erkki, taulu 2), s. 1742, talollinen, k. Nurmeksessa 21.12.1789 (*kallbran*, kuolio, kylmänvihata). – Puoliso *Anna Pääkkönen*, s. 1747, k. leskenä Nurmeksessa 21.12.1821 (vanhuudenheikkous). Vanhemmat: talollinen Pekka Pekanpoika Pääkkönen ja Kaisa Eskontytär Huotari Vieksin kylän Pääkkölästä nro 1, Kuhmoniemen kappelissa Sotkamon pitäjässä.⁹⁵

Aluksi Matti asui perheensä kanssa syntymäkodissaan Katerman Tikkalassa nro 19 yhdessä vanhempiansa sekä neljän veljensä ja näiden perheiden kanssa.⁹⁶ Sieltä hän

88 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 7.

89 Kuhmon rippikirja 1780–1786: 7; sama, 1787–1793: 7; sama, 1794–1800: 7; sama, 1801–1808: 7; sama, 1811–1818: 7; sama, 1819–1825: 9; sama, 1826–1833: 9.

90 Kuhmon rippikirja 1833–1839: 10; sama, 1840–1847: 12.

91 Kuhmon rippikirja 1848–1854: 32.

92 Kuhmon rippikirja 1848–1854: 18.

93 Kuhmon rippikirja 1848–1854: 18, 32; Kuhmon kuolleet 1810–1857.

94 Heikkinen 1997: 82.

95 Sotkamon rippikirja 1750–1756: Vieksi nro 1, Pääkkölä.

96 Kuhmon rippikirja 1772–1779: 15.

N:o	Nimi	Maan määrä	Verot
6.	Gwidrid Kirwinan	1.	12. 12. 2. 1. 2. 2.
7.	Mnd. Mmlinun	1.	16. 2. 2. 2. 1. 2.
8.	Lohau Hofwalmun	1.	12. 10. 2. 1. 2. 4.
9.	Lue Siko	1.	12. 10. 2. 1. 1. 2.
10.	Abzal. Putilain	1.	1. 1. 2. 1. 2.
11.	~~Anna Mattin~~	1. vdr	
12.	Ema Immonen	1.	4. 2. 1. 1.

Handwritten notes on the left: "Saramojärven kylän, Sotkamon kylän, Sotkamon kylän, Sotkamon kylän".
 Handwritten notes at the bottom: "N:o 10. Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen, Ema Immonen".

Saramojärven kylän talonpoikia 1760-luvun lopulla, kun koko Pielisjärven pitäjässä valmisteltiin siirtymistä vuotuisesta arvioverotuksesta kiinteään veroon. Siinä tarkoituksessa syntyi myös tämä lähde, jota säilytetään Pielisjärven luterilaisen seurakunnan arkistossa Joensuun maakunta-arkistossa. Saramojärven kylä sijaitsi verrattain lähellä Pohjanmaan läänin rajaa ja siellä sijaitsevaa Sotkamon pitäjää, josta kaksi Immosen veljestä muutti Pielisjärven pitäjään, Juuso Karhunpään ja Matti Saramojärvelle. 1750-luvun lopulla Pielisjärvelle oli jo tullut heidän Lauri-setänsä, joka näkyi tässä Saramojärven tilalla nro 12. Monen muun asukkaan sukujuuret olivat Sotkamon pitäjässä nykyisen Kuhmon alueella. Tähän ainutlaatuisen lähteeseen on kirjattu kylittäin kunkin tilan asukas, ruokakuntien määrä, pelto- ja niittyala, hevosten ja lehmien lukumäärä sekä niittyjen nimet ja mitä ne tuottivat. JoMA, Pielisjärven luterilainen seurakunta Ibl:3, "Grunden Till 1769 Års Sokne Skatte Fördelning Uti Pielisjärfwi Soken af Carelens Norre Fögderie".

muutti loppuvuodesta 1780 vaimonsa ja lastensa kanssa Nurmeksen kappeliin Pielisjärven pitäjässä, josta isänisä oli mitä todennäköisimmin lähtöisin. Matin setä Lauri Immonen oli muuttanut oman perheensä kanssa sinne Katerman Tikkalasta jo 1750-luvun lopulla. Matin ja Anna-vaimon viimeinen merkintä ripillä käynnistä Kuhmoniemiellä on 3.9.1780. Nurmeksessa ensimmäinen merkintä on 10.12.1780.⁹⁷

Nurmeksessa Matti asui kruununtalalla nro 10 Saramojärven kylässä, jonka hallintaoikeuden hän osti Abraham Kotilaiselta. Se tapahtui vuonna 1780, kuten katselmuspöytäkirjakonsepti kertoo pari vuotta myöhemmin.⁹⁸ Savon ja Karjalan läänin maaherra vahvisti 27.11.1784 tilakaupan antamalla Matille sijoituskirjan tilan hallintaoikeuteen. Matin kuoltua taloa hallitsivat yhteisenä pesänä leski Anna Pääkkönen sekä kolme poikaa *Erkki, Pekka ja Matti*.⁹⁹

97 Kuhmon rippikirja 1780–1786: 15; Nurmeksen rippikirja 1767–1780: 237.

98 JoMA, Ilomantsin kihlakunnan kruununvoudin arkisto Cb:4, Katselmuspöytäkirjakonsepti 9.9.1782.

99 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:205, akti I nro 10, 1830 (maaherran päätös nro 241, 21.12.1815).

1800-luvun alussa veljekset Erkki, Pekka ja Matti muuttivat asuinsijansa Saramojärven maakappaleelle, kylänsä yhteismaalle, koska entisellä talonpaikalla oli ollut liian vähän pelloksi kelpaavaa maata. Syynitoimituksessa lokakuussa 1815 entisen talonpaikan useat rakennukset arvioitiin 11:25 ruplaksi hopearahassa. Peltoa oli siellä ohra-tylvön mukaan 4 tynnyrialaa, mutta heinäkasvulle jätettynä, useassa kohdassa läheiseen Pienen-Saramon järveen laskevassa rinteessä. Maaperältään peltomaata oli hiekkaa ja kuohusavea, mutta sato oli jäänyt monesti vähäiseksi hallan vuoksi. Hallanarkuus olikin ollut ensisijaisin peruste muuttaa talous uuteen paikka Saramovaaralle. Uusi piha-alue rakennuksineen ja viljelyksineen oli noin 1/8 peninkulmaa (noin 1,3 km) vanhasta asuinpaikasta itään. Uudet rakennukset olivat hyvässä kunnossa ja arvoltaan 137:50 ruplaa hopearahassa. Uudispeltoa oli 8:16 tynnyrialaa, ja se oli hyvässä viljelyksessä ja hyvässä aitauksessa sekä asianmukaisesti kivistä siivottuna. Uudisraivausmahdollisuutta oli kolme tynnyrialaa. Niittyä oli verraten paljon: yhdeksässä paikassa yhteensä 95 kuormanalaa, ja sitä oli mahdollista raivata lisää kolmessa paikassa yhteensä 30 kuormanalaa. Mutta koska isojakotoimitus kylässä oli vielä tekemättä, metsät, laidunmaat ja kalavedet olivat yhteisiä muiden asukkaiden kesken. Kalansaalis kylän järvistä ilmoitettiin vähäiseksi.¹⁰⁰

Matin leski Anna Pääkkönen luopui naimaosastaan tilan hallintaoikeudessa poikiensa Erkin ja Matin sekä miniänsä Leena Timosen hyväksi, mutta pidätti itsellään kuitenkin elinikäisen syytingin.¹⁰¹

IV lapsia:

Marketta (Margareta), s. Kuhmoniemiellä 7.12.1764, k. siellä 20.5.1791 (kova kuume). – Puoliso Nurmeksessa 25.3.1784 talon poika *Matti Valtanen* Kuhmosta, s. Kuhmoniemiellä 5.6.1761, talollinen, k. siellä 4.2.1833 (halvaus). Vanhemmat: talollinen Pekka Antinpoika Valtanen ja Elli Yrjöntyttö Koistinen Katerman kylän Liimattalasta nro 5.¹⁰²

Matti ja vaimo Marketta asuivat koko avioliittonsa ajan Katerman Liimattalassa Kuhmoniemiellä.¹⁰³

Kaisa (Catharina), s. Kuhmoniemiellä 28.8.1767, k. Nurmeksessa 11.4.1831 (kuume). – Puoliso Nurmeksessa 20.4.1788 talon poika *Jaakko Koukkari* Haapajärven kylästä, s. Nurmeksessa 18.9.1763, k. leskenä siellä 12.9.1838 (vanhuudenheikkous). Vanhemmat: talollinen Juho Koukkari ja Malin (Magdalena) Tapaninen Haapajärven kylän nro 10:stä.¹⁰⁴

100 Kuten edellä.

101 Kuten edellä.

102 Kuhmon rippikirja 1780–1786: 2.

103 Kuhmon rippikirja 1780–1786: 2; sama, 1787–1793: 2; sama, 1794–1800: 2; sama, 1801–1808: 2; sama, 1811–1818: 2; sama, 1819–1825: 2; sama, 1826–1833: 2.

104 Nurmeksen rippikirja 1781–1790: 18.

Kun vanha talollinen Juho Koukkari kuoli vuonna 1801, hänen poikansa Tahvo ja Jaakko hallitsivat yhdessä kruununtilaa nro 10, veroltaan 1 arviourupla, Haapajärven kylässä Nurmeksen kappelikunnassa. Isossajaossa tilasta muodostettiin Tiukulan tila nro 13, veroltaan 1/8 manttaalia, Haapajärven kylässä. Vuoden 1825 henkikirjassa Jaakko ja vaimo Kaisa ilmoitetaan loisina mainitulla tilalla. Tuolloin isäntänä toimi Jaakon veli Tahvo. Jaakon ja Kaisan poika *Matti Koukkari* (s. 1801) anoi huhtikuussa 1829 läänin maaherralta lupaa sille, että saisi perustaa uudistilan Juomalammenranta-nimiselle paikalle Haapajärven kylässä.¹⁰⁵ Matti saikin 30.3.1835 siihen luvan. Siitä tuli kruununtila Haapajärvi nro 55.¹⁰⁶ Vanhemmat Jaakko ja Kaisa elivät siellä kuolemaansa asti.¹⁰⁷

Anna, s. Kuhmoniemellä 23.2.1770, k. leskenä Nurmeksessa 2.12.1854 (*tyfus*, lavantauti). – Puoliso Nurmeksessa 15.4.1787 talon poika *Niilo Ollilainen* Ylikylän kylästä, s. Nurmeksessa 30.9.1757, talollinen, k. siellä 6.3.1810 (halvaus). Vanhemmat: talollinen Antti Ollilainen ja Anna Turunen Saramojärven kylän nro 5:stä.¹⁰⁸

Niilo hallitsi maaherran 28.5.1800 antamalla sijoituskirjalla 2/3 kruununtilasta nro 5 Ylikylän kylässä Nurmeksessa. Samalla asiakirjalla hän oli saanut Korpivaara- ja Aitokangas-nimiset paikat pellonraivausmaakseen. Koko tila oli vuotuiselta maakirjaveroltaan 1 3/4 ruplaa. Niilo oli kuolemaansa asti isäntänä talossaan. Mainitusta tilaosasta muodostettiin isossajaossa Ollilan tila nro 12 Ylikylän kylässä, veroltaan 3/16 manttaalia. Syynitoimituksessa syyskuussa 1826 tilan rakennukset arvioitiin 220 ruplaksi pankkiassignaattirahassa. Peltoa oli 9:15 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, ja sitä oli mahdollista lisätä vielä 2–3 tynnyrinalalla. Niittyä oli viidessä paikassa yhteensä 94,5 kuormaa, ja uutta niittyä oli mahdollista saada yhteensä 12 kuormaa kahdessa paikassa.¹⁰⁹

Niilolla oli myös kruununtila nro 43, vuotuiselta veroltaan 0,5 ruplaa, Nurmeksen kylässä. Siitä muodostettiin isossajaossa Komulan (Korpilahti) tila nro 45 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia. Hän oli saanut sen hallintaoikeuden talollinen Tuomas Kuittiselta 29.4.1809. Niilon kuoleman jälkeen leski Anna sai siihen 20.11.1816 maaherralta sijoituskirjan. Syynissä elokuussa 1827 tilan rakennukset arvioitiin 71:75 ruplaksi. Peltoa oli 6:15 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, ja sitä oli mahdollista lisätä vielä 4 tynnyrin-

105 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Aba:21, Anomus K nro 38, 9.4.1829.

106 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Ebb:59, akti S nro 7, 1863 (väliaikainen sijoituskirja nro 386, 28.5.1863).

107 Nurmeksen rippikirja 1824–1830: 23 (painetun sivunumeroinnin mukaan); sama, 1831–1840, I: 92 (painetun sivunumeroinnin mukaan).

108 Nurmeksen rippikirja 1742–1765: 200; sama, 1767–1780: 231.

109 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:176, akti O nro 2, 1827 (syyni ja katselmus 7.9.1826).

alalla. Niittyä oli kuudessa paikassa yhteensä 31 kuorman verran. Uutta niittyä oli mahdollista raivata kuuden kuorman verran yhdessä paikassa.¹¹⁰

Niilon kuoltua tilaosuus Ylikylä nro 5:stä siirtyi leski Annalle. Hän luovutti sen 6.9.1826 pojilleen *Matti, Olli ja Niilo Ollilaiselle*, ja itse aikoi jäädä toiselle tilalle, Nurmes nro 43:een. Vanhimman pojan *Antin* osaksi tuli kolmasosa kruununtilasta nro 2 Ylikylässä.¹¹¹ Antti oli ostanut sen 666 riksilä 32 killingillä Ruotsin pankkorahassa 10.3.1825 talollinen Juho Juhonpoika Timoselta. Rahat tilakauppaan olivat olleet Ollilaisten yhteisistä varoista.¹¹² Antti yksinään haki maaherralta tilaosuuden hallintaoikeutta, mutta vanha äiti ja veljet protestoivat. Neljä Ollilaisen veljestä sopivat 7.4.1827 seuraavasti: Nurmes nro 43:n hallintaoikeus veljeksistä vanhimmalle eli Antille, ja hän saisi vielä 600 riksiä Ruotsin valtionvelkarahassa korvauksena siitä, että hänen osakseen tuli muita veljeksiä huonommat perinnöt. Matti, Olli ja Niilo saivat Ylikylässä olevat tilat: 2/3 Ylikylä nro 5:stä ja 1/3 Ylikylä nro 2:sta. Vanha äiti antoi suostumuksensa näille järjestelyille.¹¹³ Maaherra velvoitti päätöksessään 2.12.1828 kaikki neljä veljestä elättämään ja hoitamaan luonaan vanhan äitinsä tämän kuolemaan asti.¹¹⁴

Vanha Anna eli Ylikylä nro 5:ssä noin vuoteen 1843 saakka, jolloin hän muutti miniänsä leski Brita Johanna Lindin ja pojanpoikansa Niilo Niilonpoika Ollilaisen talouteen, Ylikylän Niemelä nro 8.¹¹⁵ Se oli muodostettu isossajaossa vanhasta Ylikylä nro 3:sta (1/3 siitä).

Elli (Elin), s. Kuhmoniemellä 13.4.1772, k. leskenä Nurmeksessa 1851.¹¹⁶ – Puoliso Nurmeksessa 8.3.1801 uudisasukas *Taavetti Lintunen* Kuokkastensalmen kylästä, s. Nurmeksessa 29.3.1771, k. siellä 18.4.1847 (vanhuus). Vanhemmat: talon poika Juho Lintunen ja Maria Kotilainen Kuokkastensalmen kylän nro 8:sta.¹¹⁷

Taavetin veli Juho Juhonpoika Lintunen sai 10.11.1796 maaherran päätöksellä 15 vapaavuotta asumalleen kruununuudispaikalle nro 24 Kuokkastensalmen kylässä (isonjaon jälkeen Karjala nro 18 siellä). Juho otti kirjallisella sopimuksella 2.3.1798

110 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:176, akti O nro 2, 1827 (maa- ja rakennussyyni 15.8.1827).

111 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:176, akti O nro 2, 1827 (syyni ja katselmus 7.9.1826).

112 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:176, akti O nro 2, 1827 (maaherran päätös nro 246, 2.12.1828).

113 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:176, akti O nro 2, 1827 (veljesten Antti, Matti, Olli ja Niilo Ollilaisen keskinäinen sovintoasiakirja, Nurmes 7.4.1827).

114 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:176, akti O nro 2, 1827 (maaherran päätös nro 246, 2.12.1828).

115 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, II: 1071; sama, 1853–1862: 1130.

116 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, II: 1140. Elli Immoesta ei löydy merkintää kuolleiden ja haudattujen luetteloista.

117 Nurmeksen rippikirja 1767–1780: 113.

veljensä Taavetin ja Heikin yhtiömiehiin. Juho erosi 5.11.1800 veljesten muodostamasta yhtiöstä ja määräsi tilan hallintaoikeuden Taavetille ja Heikille.¹¹⁸

Veljekset Taavetti, Heikki ja Mikko Lintunen saivat 7.10.1803 maaherralta sijoituskirjan mainitun tilan hallintaoikeuteen. Veljekset pysyivät yhteisessä pesässä vuoteen 1806 saakka, jolloin Heikki erosi ja määräsi 8. joulukuuta Taavetille osuutensa. Veljeksistä Mikko oli useita vuosia renkinä ja vain Taavetti piti uudistilaa yllä. Lopulta 14.11.1812 heidän oli pakko köyhyyden ja liiallisen velkaantumisen vuoksi antaa uudistilansa 160 riksistä Ruotsin valtionvelkaseteleissä Taavetin langolle lautamies Erkki Immoselle (taulu 4). Sovitusta kaupasta huolimatta Taavetti ryhtyi 5.4.1813 kauppoihin samasta kohteesta myös renki Paavo Korhosen kanssa. He sopivat kauppahinnaksi 250 riksistä, ja siten Taavetti sai huomattavasti enemmän kuin mitä oli sopinut lankonsa Erkin kanssa. Tämä peruiikin tekemänsä kaupan ja myöntyi siihen, mitä Taavetti oli sopinut Korhosen kanssa.

Taavetin vaimo Elli Immonen puolestaan halusi lunastaa tilan takaisin, ”lastensa hyväksi”, kuten ilmaisi katselmustoimituksessa lokakuussa 1813. Lapsia oli kolme: 12-vuotias *Matti*, 7,5-vuotias *Anna* ja 3,5-vuotias *Elli*. Taavetti ja vaimo Elli sekä Mikko sopivat samassa tilaisuudessa Korhosen kanssa siten, että he lunastaisivat tilan tältä takaisin 250 riksillä. Sen tuli tapahtua ennen joulunpyhiä 1813, muuten tila jäisi Korhoselle.¹¹⁹

Tilan yhdeksän rakennusta arvioitiin yhteensä 175 ruplaksi pankkoassignaattirahassa. Käytössä peltoa oli 1:16 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan. Saman verran peltoa oli kesannoksi jätettynä. Uudispeltoa oli mahdollista raivata 5 tynnyrinalaa. Niitä oli yhteensä 6 kuormanalaa viidessä paikassa. Lisää oli mahdollista saada yhteensä 14 kuormanalaa kuudessa eri paikassa.¹²⁰

Taavetti ja vaimo Elli sekä Mikko eivät lunastaneet uudistilaansa takaisin. Rippikirjassa 1815–1823 Taavetti ja Elli ovat Saramojärven kylässä tilattomassa väessä, samoin seuraavassa rippikirjassa (1824–1830).¹²¹ 1830-luvun alkupuolelta kuolemaansa saakka he olivat loisina Ylikylän kylässä.¹²² Kuolleiden ja haudattujen luettelossa Taavetti mainitaan ruotuvaivaiseksi (*rotfattig*).¹²³

118 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:102, akti K nro 56, 1819 (maaherran päätös ja immisioni, Kuopio 7.10.1803).

119 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:102, akti K nro 56, 1819 (syyni ja katselmus 7.10.1813).

120 Kuten edellä.

121 Nurmeksen rippikirja 1815–1823: 293; sama, 1824–1830: 301; sama, 1831–1840, II: 264.

122 Nurmeksen rippikirja 1831–1840, II: 408 (painetun sivunumeroinnin mukaan); sama, 1841–1852, II: 1140.

123 Nurmeksen kuolleet ja haudatut 1834–1879.

Erkki (Eric), s. Kuhmoniemiellä 7.12.1774, talollinen, lautamies, k. Nurmeksessa 14.10.1845. Taulu 4.

Helena, s. Kuhmoniemiellä 30.7.1777, k. siellä 22.3.1778 (hinkuyskä).

Pekka (Pehr), s. Kuhmoniemiellä 12.1.1779, talollinen, k. Nurmeksessa 23.1.1814 (kuume). – Puoliso Nurmeksessa 8.4.1803 talon tytär *Leena (Helena) Timonen* Haapajärven kylästä, s. Nurmeksessa 24.3.1785, k. Nurmeksessa 2.6.1861 (lavantauti). Vanhemmat: talon poika Matti Matinpöika Timonen ja Kaisa Turunen Ylikylän kylän nro 2:sta.¹²⁴ – Leenan 2) puoliso Nurmeksessa 10.1.1819 renki, nuorimies Lauri Tolvanen Saramojärven kylästä, s. Nurmeksessa 4.1.1795, k. leskenä siellä 2.3.1868 (vanhuus). Vanhemmat: talon poika Olli Tolvanen ja Liisa Nevalainen Ylikylän kylän nro 3:sta.¹²⁵

Matti Immosen kuoltua (1789) Saramojärvi nro 10:tä hallitsivat yhteisenä pesänä leski Anna Pääkkönen ja kolme poikaa Erkki, Pekka ja Matti.¹²⁶ Maaherran päätöksellä 21.12.1815 veljekset Erkki ja Matti sekä heidän vuonna 1814 kuolleen Pekka-veljensä leski Leena Timonen saivat yhteisen sijoituskirjan tilan hallintaoikeuteen. Samalla he saivat luvan hallita ja viljellä tilaansa Saramovaaralla, uudella talonpaikallaan.¹²⁷

Leski Leena solmi vuonna 1819 avioliiton Lauri Tolvasen kanssa, ja pian he muuttivat muuante. Leenan osa Saramojärven tilassa siirtyi pojalle *Pekka Pekanpoika Immoselle* (s. 17.2.1807, k. 26.1.1873). Nuori Pekka solmi 17.10.1828 avioliiton talollisen tytär Annikki Nevalaisen kanssa ja meni kotivävyksi appensa Pekka Nevalaisen varakkaaseen talouteen, vanhaan Jokikylä nro 2:een. Pois lähtiessään hän myi 28.4.1829 tilaosuutensa 80 tynnyristä viljaa (puoleksi ruista, puoleksi ohraa) sedälleen Erkki Immoselle (taulu 4).¹²⁸

Rippikirjassa 1824–1830 Lauri ja Leena ovat Haapajärven kylässä kruununtillalla nro 40 (isonjaon jälkeen Saattola nro 47 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia) talollinen Pekka Kettusen ja vaimo Maria Korhosen yhtiömiehinä (*bolagsman*).¹²⁹ 1820-luvun puolivälissä Lauri osti hallintaoikeuden kruununtillassa nro 25 Haapajärven kylässä (isonjaon jälkeen Lassila nro 32 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia). Aviopuolisot luovuttivat kirjallisesti 1.2.1840 ja 16.10.1841 sen vävyllään talollinen, lautamies Heikki Mustoselle syytinkiä sekä 142 ruplaa 85 5/7 kopeekkaa hopeassa vastaan. Syyskuussa 1844 tilan rakennukset arvioitiin synnissä 86 hopearuplaksi. Peltoa oli 8 tynnyrinalaa ohrakylvön

124 Nurmeksen rippikirja 1781–1790: 145 (painetun sivunumeroinnin mukaan).

125 Nurmeksen rippikirja 1791–1800: 100.

126 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:205, akti I nro 10, 1830 (maaherran päätös, Kuopio, nro 241, 21.12.1815).

127 Kuten edellä.

128 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:205, akti I nro 10, 1830 (kauppakirja, Nurmeksen kylä 28.4.1829).

129 Nurmeksen rippikirja 1824–1830: 45 (painetun sivunumeroinnin mukaan).

mukaan ja niittyä 26,5 kuormanalaa.¹³⁰ Leena ja Lauri elivät syytinkiläisinä (*sytnings-hjon*) kuolemaansa asti vävynsä Heikin luona.¹³¹

Valpuri (Walborg), s. Nurmeksessa 3.11.1781, k. leskenä siellä 8.12.1871 (vanhuus) 90 vuoden ikäisenä. – Puoliso Nurmeksessa 24.4.1800 talon poika *Heikki Tolvanen* Saramojärven kylästä, s. Nurmeksessa 12.4.1779, k. siellä 7.9.1832 (*tvinsot*, hivutustauti, usein keuhkotauti). Vanhemmat: talollinen, kuudennusmies Olli Heikinpoika Tolvanen ja Ester Rantonen Saramojärven kylän nro 3:sta.¹³²

Tolvasten kruununtilalla nro 3, veroltaan 2 ¼ ruplaa, Saramojärven kylässä elettiin 1800-luvun alussa yhtiössä, yhdessä pesässä ja yhdessä ruokakunnassa. Taloudessa oli kolme osakasta: 1) veljekset Heikki ja Pekka Heikinpoika yhtenä, 2) heidän serkkunsa Risto Paavonpoika toisena sekä 3) heidän vanha setänsä kuudennusmies Olli Heikinpoika kolmantena osakkaana kolmen poikansa Heikki, Olli ja Juho Ollinpojan kanssa. Vuonna 1820 todettiin, että yhtiö oli lakannut ”neljä vuotta sitten” ja kukin kolmesta osakkaasta oli ottanut hallintaansa kolmaosan tilasta. Maaherra oli eri mieltä Tolvasten järjestelyistä: tila tuli jakaa vain kahtia, sillä useammille tilasta ei olisi toimeentuloa. Päätöksessä 31.10.1820 puolet tilasta tuli veljeksille Heikki ja Pekka Heikinpojalle ja asuinpaikaksi tuli ”vanha kartano” (*gamla Bohlstad*). Toinen puolisko tuli heidän serkkulleen Risto Paavonpojalle, ja hänen tuli muuttaa talonpaikkansa ”200 kyynärää vanhasta kartanosta luoteeseen” (noin 120 metrin päähän). Kolmannen osakkaan, Olli Heikinpojan ja tämän kolmen pojan, tuli muuttaa tilalta pois ”puolipaastoon” (*midfastan*) 1822 mennessä. Mutta Ollin tuli saada 555:26:8 riksiä Ruotsin valtionvelkarahassa korvauksena talon hyväksi tekemästään työstä. Tila olikin hyvinvoiva.¹³³ Syynissä elokuussa 1820 tilan rakennukset arvioitiin 240 hopearuplaksi. Valmista peltoa oli 20 tynnyrinalaa, ja uudispeltoa oli mahdollista raivata 4:16 tynnyrinalan verran. Niittyä oli 78 kuormanalaa, mutta mahdollisuudet uudisniittyyn olivat vähäiset – vain muutaman kuormanalan verran.¹³⁴

Poismuuton jälkeen Ollin pojista vanhin, Heikki, eli vaimonsa ja lastensa kanssa mäkitupalaisena Saramojärven kylän nro 12:ssa (isonjaon jälkeen Tolvala nro 19 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia).¹³⁵ Sen hallintaoikeus kuului sukulaisille, Saramojärven kylän Tolvasille. Heikki kuoli mäkituvassa vuonna 1832. Syynissä lokakuussa 1839 mäkituvan rakennukset arvioitiin 28:50 hopearuplaksi. Valmista peltoa oli 3 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, ja uudisraivausmahdollisuuksia oli saman verran. Niittyä oli yhteensä 54

130 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:53, kuvernöörin päätös nro 234, 12.10.1850.

131 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 100; sama, 1865–1874: 85.

132 Nurmeksens rippikirja 1801–1811: 196.

133 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:326, akti T nro 8, 1840 (maaherran päätös nro 189, 31.10.1820).

134 Kuten edellä.

135 Nurmeksens rippikirja 1824–1830: 295; sama, 1831–1840, II: 249.

kuormanalaa kaikkiaan kahdeksassa paikassa. Uutta niittyä oli mahdollista raivata 20 kuormanalaa.¹³⁶

Vuoden 1838 paikkeilla Heikin leski Valpuri muutti puolelle vanhasta kruunun-tilasta nro 3 Saramojärven kylässä, jonka hänen poikansa Olli ja Matti olivat 30.1.1837 ostaneet 1100 riksillä Ruotsin valtionvelkarahassa sukulaiseltaan Risto Paavonpoika Tolvaselta. Tilapuoliskosta muodostettiin isossajaossa Ristolan tila nro 5 Saramojärven kylässä, veroltaan 1/4 manttaalia.¹³⁷ Valpuri kuoli tilalla vuonna 1871.

Matti (Matts), s. Nurmeksessa 5.8.1784, talollinen, kuudennusmies, k. leskenä siellä 2.10.1861 (vanhuus). – Puoliso Nurmeksessa 17.4.1805 talon tytär *Kaisa Nevalainen* Saramojärven kylästä, s. Nurmeksessa 17.8.1784, k. siellä 9.7.1857 (lavantauti). Vanhemmat: talon poika Juho Juhonpoika Nevalainen ja Kaisa Viiliäinen Saramojärven kylän nro 8:sta (isonjaon jälkeen Nevala nro 15 siellä, veroltaan 5/16 manttaalia).¹³⁸

Matti Immosen kuoltua (1789) Saramojärvi nro 10:tä hallitsivat yhteisenä pesänä leski Anna ja kolme poikaa Erkki, Pekka ja Matti.¹³⁹ Maaherran päätöksellä 21.12.1815 veljekset Erkki ja Matti sekä heidän Pekka-veljensä leski Leena Timonen saivat yhteisen sijoituskirjan tilan hallintaoikeuteen. Samalla he saivat maaherralta luvan uuteen talon-paikkaansa Saramovaaralla.¹⁴⁰

Veljekset Erkki, Pekka ja Matti ostivat 10.4.1802 puolet kruunun-tilasta nro 7 Kuohatin kylässä talollinen Matti Matinpoika Korhoselta. Kaupan ehdot olivat seuraavat: 1) ostajat huolehtisivat myyjän appivanhempien Hannu Liuhan ja Anna Piirattaren elä-tuksesta ja hoidosta näiden kuolemaan saakka; 2) ostajat maksaisivat myyjille kertyneet velat; 3) ostajat antaisivat Korhoselle 55:26:6 riksiä. Immosen veljekset saivat 21.1.1803 maaherralta sijoituskirjan tilapuoliskon hallintaoikeudessa.¹⁴¹ Se oli vuotuiselta verol-taan 1/4 arviouruplaa ja sijaitsi Heinäpurolla Saramojärven kylässä, vaikka luettiin Kuohatin kylän tiloihin.

Veljekset Erkki, Pekka ja Matti ostivat 17.2.1811 Pentti Okkoselta Leppivaaran mäkitypatilan Saramojärven kylässä 111:5:4 riksillä Ruotsin valtionvelkaseteleissä. Leppivaara sijaitsi puoli peninkulmaa (noin 5,3 km) Immosten talosta. Veljekset saivat 3.4.1815 maaherralta virallisen luvan muuttaa Korhoselta ostamansa puoliskon Kuo-

136 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:328, akti Å nro 26, 1840 (syyni ja sel-vitys 8.10.1839).

137 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:44, kuvernöörin päätös nro 155, 28.9.1841.

138 Nurmeksen rippikirja 1781–1790: 135 (painetun sivunumeroinnin mukaan).

139 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:205, akti I nro 10, 1830 (maaherran päätös nro 241, 21.12.1815).

140 Kuten edellä.

141 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:140, akti I nro 6, 1823 (maaherran päätös 21.1.1803).

hatti nro 7:stä Leppivaaran mäkitupatilan paikalle.¹⁴² Luvan saatuaan Immosen veljekset ryhtyivätkin muuttoon.

Syynitoimituksessa elokuussa 1822 sekä asiakirjalla 15.10.1822 Matti luovutti veljelleen Erkille ja veljenpojalleen Pekka Pekanpoika Immoselle osuutensa niin 1/3:ssa kruununtilasta nro 1 Saramojärven kylässä kuin koko kruununtilassa nro 10 siellä. Sitä vastaan hän sai itselleen Leppivaaran sekä 300 riksiä pankkorahassa rakennuskuluihin ja pellon- ja niitynraivaukseen. Maaherra antoi 10.11.1825 sijoituskirjan Matin tilaan (isonjaon jälkeen Leppivaara nro 28 Saramojärven kylässä, veroltaan 1/8 manttaalia).¹⁴³ Matti sai sen 16.3.1855 itselleen perintötilaksi.

Syynissä elokuussa 1822 Leppivaaran rakennukset arvioitiin 142 ruplaksi. Peltoa oli 3 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, ja mahdollisuutta uudispeltoon oli 10 tynnyrinalan verran. Niittyä oli yhteensä 57 kuormanalaa viidessä paikassa. Vanhalla talonpaikalla Heinäpurolla oli peltoa 5 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, mutta se oli jätetty niityksi (40 kuormanalaa).¹⁴⁴

Matin kuoltua (1861) Kuopion läänin kuvernööri tuomitsi 11.10.1865 Leppivaaran verotilan nro 28 myytäväksi julkisella huutokaupalla. Toimitus tapahtui Kuopion lääninkansliassa 15.2.1867. Suurimman tarjouksen, 1700 Suomen markkaa, teki talollinen Mikko Ahonen Nurmeksen kirkonkylästä, ja hän oli huutokaupan takana: Leppivaaran tila oli hänelle kiinnitettyä velan vakuutena. Kuvernööri hyväksyi Ahosen tarjouksen.¹⁴⁵ Myyntiarviossa elokuussa 1866 todettiin, että Leppivaaran tilalla oli kaikkiaan 11 rakennusta. Peltoa oli 12 tynnyrinalaa multamaalla välttävästi viljeltyä ja aidattuna. Kylvömäärä oli kaksi tynnyriä ruista ja neljä tynnyriä ohraa, ja lisänä oli perunaa ja muita juurikasvia. Niityt tuottivat 70 kuormaa heinää (30 leiviskää/kuorma), ja määrällä katsottiin pystyttävän ruokkimaan kaksi maanviljelyksessä tarvittavaa hevosta, 14 lypsävää lehmää, 7 lammasta ja nuorta karjaa. Metsät olivat niin hakattuja, että niistä tuskin riitti polttopuita talon tarpeisiin. Tila omisti yhden viidesosan Kohisevan kotitarvemyllystä. Laitumet olivat hyvät. Kalastusmahdollisuudet kotitarpeiksi olivat 16 virstan päässä Pielisellä. Talolla ei ollut torppia.¹⁴⁶

Paavo (Paulus), s. Nurmeksessa 16.7.1787, k. siellä 7.3.1791 (pilkkukuumme).

142 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:140, akti I nro 6, 1823 (maaherran päätös nro 26, 3.4.1815).

143 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:140, akti I nro 6, 1823 (kauppakirja, Saramojärven kylä 15.10.1822); sama, Db:24, maaherran päätös nro 114, 10.11.1825.

144 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:140, akti I nro 6, 1823 (syyni ja katselmuus 15.8.1822).

145 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 18.11.1870–: § 10; sama, 1871: § 61.

146 JoMA, Pielisjärven tuomiokunta, Nurmeksen kärjäkunta CIIC:3, myyntiarvio 25.8.1866.

Taulu 4

IV **Erkki Immonen** (isä Matti, taulu 3), s. Kuhmoniemiellä 7.12.1774, talollinen, lautamies, k. Nurmeksessa 14.10.1845 (vanhuus). – Puoliso Nurmeksessa 13.4.1801 talon tytär *Ellie Nevalainen* Saramojärven kylästä, s. Nurmeksessa 7.7.1782, k. leskenä siellä 9.6.1847 (vanhuudenheikkous). Vanhemmat: talollinen Pekka Nevalainen ja Liisa Häkkinen Saramojärven kylän nro 5:stä (isonjaon jälkeen Juusola nro 8 siellä, veroltaan 3/8 manttaalia).¹⁴⁷

Savon ja Karjalan läänin maaherran päätöksellä 21.12.1815 veljekset Erkki ja Matti Immonen sekä heidän Pekka-veljensä leski Leena Timonen saivat yhteisen sijoituskirjan kruununtilan nro 10 Saramojärven kylässä hallintaoikeuteen. Samalla he saivat maaherralta luvan hallita ja viljellä tilaansa Saramovaaralla, uudella talonpaikallaan.¹⁴⁸

Lunastettuaan tilaosuudet pois muilta perillisiltä (ks. edellä) Erkki sai läänin kuvernööriltä 1.11.1830 väliaikaisen sijoituskirjan koko Saramojärven kylän nro 10:n hallintaoikeuteen.¹⁴⁹ Erkki hallitsi tilaansa kuolemaansa (1845) asti.

Syynissä elokuussa 1829 tilalta luetellaan seuraavat rakennukset:

- pirtti (14 x 14 kyynärää eli 8,3 x 8,3m), pärekatolla ja hyvin rakennettu, 100 ruplaa
- pirtti (14 x 14 kyynärää eli 8,3 x 8,3m), pärekatolla, 85 ruplaa
- kamari (7,5 x 7,5 kyynärää eli 4,5 x 4,5 m), tuohikatolla ja hyvin rakennettu, 40 ruplaa
- eteinen kahdella ruokahuoneella, tuohikatto, 40 ruplaa
- vanha sauna (8 x 8 kyynärää eli 4,8 x 4,8 m) keittuhuoneen kanssa, pärekatto, 15 ruplaa
- salvoksella oleva uusi sauna (8 x 8 kyynärää eli 4,8 x 4,8 m), 25 ruplaa
- riihi (9 x 9 kyynärää eli 5,3 x 5,3 m), 30 ruplaa
- navetta (14 x 11 kyynärää eli 8,3 x 6,5 m), pärekatolla, 50 ruplaa
- navetta (14 x 10,5 kyynärää eli 8,3 x 6,2 m), pärekatolla, 40 ruplaa
- talli (14 x 14 kyynärää eli 8,3 x 8,3 m), tuohikatolla, 50 ruplaa
- liiteri parven kanssa, tuohikatolla, 75 ruplaa
- kaksi aittaa luhdin kanssa, tuohikatolla, 50 ruplaa
- aitta (7 x 7 kyynärää eli 4,2 m x 4,2 m), tuohikatolla, 15 ruplaa
- aitta (6 x 6 kyynärää eli 3,6 x 3,6 m), tuohikatolla, 8 ruplaa
- aitta (6,5 x 6,5 kyynärää eli 3,9 x 3,9 m), tuohikatolla, 15 ruplaa
- lato (8 x 8 kyynärää eli 4,8 x 4,8 m), tuohikatolla, 15 ruplaa.

147 Nurmeksen rippikirja 1781–1790: 138.

148 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:205, akti I nro 10, 1830 (maaherran päätös nro 241, 21.12.1815).

149 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:30, väliaikainen sijoituskirja nro 217, 1.11.1830.

Rakennusten yhteenlaskettu arvo oli 653 ruplaa pankkiassignaattirahassa.

Peltoa oli hyvässä viljelyksessä 15:10 tynnyrinalaa, mutta aidat pellon ympärillä olivat välttävissä kunnossa. Peltomaa oli laadultaan kiviperäistä. Lisänä oli 5 tynnyrinalaa ”vasta äskettäin” raivattua uutta peltoa, ja sitä pystyi lisäämään vielä 3 tynnyrinalalla (ohrakylvön mukaan). Niittyä oli yhteensä melkoiset 145 kuormaa yhdeksässä eri paikassa. Uudisniittyä oli mahdollista raivata lisää yhteensä 37 kuormanalaa kymmenessä paikassa. Perunaa Immoset viljelivät tuolloin kymmenen kapon suuruisen kylvön verran. Kalastusta he harjoittivat läheisellä Saramojärvellä kotitarpeikseen, kuten naapurinsakin. Immosilla oli osuus hierinmyllystä (*en Sqwalt qwarn*) Saramojoessa.¹⁵⁰

Heinäkuussa 1845 päättyneessä isojakotoimituksessa vanhasta Saramojärvi nro 10:stä, maakirjaveroltaan 2 arviouruplaa, tuli uusi Saramovaaran kruununtila nro 17 siellä. Tilan veroluvuksi tuli 0,5 manttaalia. Maata se sai seuraavasti:

- viljeltyä maata 41,31 hehtaaria
- viljelyskelpoista ja varsinaista metsämaata 624,21 hehtaaria
- joutomaata 142,75 hehtaaria.

Tilan kokonaispinta-alaksi tuli 808,27 hehtaaria.

Erkki otettiin 28.11.1811 Nurmeksen kihlakunnanoikeuteen lautamieheksi. Hän vannoi samana päivänä tuomarinvalan, niin kuin vastavalittujen lautamiesten piti.¹⁵¹ Hänet mainitaan 2.9.1833 alkaneilla syyskäräjillä viimeisen kerran käräjälautakunnan jäsenenä.¹⁵² Poika Erkki (taulu 5) seurasi tehtävässä isäänsä.

V Lapsia:

Anna, s. Nurmeksessa 18.8.1802, k. leskenä siellä 7.5.1858 (lavantauti). Mainitaan heikkonäköiseksi (*svagsynt*) rippikirjassa 1841–1852.¹⁵³ – Puoliso Nurmeksessa 26.6.1820 talollisen poika, nuorimies *Juho Pyykönen*, s. Nurmeksessa 28.2.1796, k. tapaturmaisesti siellä 9.4.1849 jäätyään maanvyörymän alle (*död af jordras*). Vanhemmat: talollinen Mikko Pyykönen ja Beata Timonen vanhasta Ylikylän kylän nro 4:stä (1/4 siitä).¹⁵⁴

Aluksi Juho ja vaimo Anna asuivat Juhon vanhempien taloudessa, tilaosalla vanhasta Ylikylä nro 4:stä (isonjaon jälkeen Mikkola nro 10 siellä, veroltaan 1/4 manttaalia).¹⁵⁵

150 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:205, akti I nro 10, 1830 (syyni ja katselmus 21.8.1829).

151 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 18.11.1811–: § 220.

152 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 2.9.1833–: ingressi.

153 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, II: 953.

154 Nurmeksen rippikirja 1815–1823: 319.

155 Nurmeksen rippikirja 1815–1823: 319; sama, 1824–1830: 329; sama, 1831–1840, II: 357; sama, 1841–1852, II: 1075.

Kesäkuun 4. päivänä 1842 Juho osti 570:14 2/7 hopearuplalla ja 15 tynnyrillä jyvää hallintaoikeuden osasta Juusolan kruunutilaa nro 8 Saramojärven kylässä, veroltaan 3/8 manttaalia, talollinen Juuso Piiraiselta ja vaimo Tiina (Kristiina) Nevalaiselta sekä näiden Juuso-pojalta.¹⁵⁶ Juho sai 15.3.1843 läänin kuvernööriltä väliaikaisen sijoituskirjan.¹⁵⁷ Syynissä syyskuussa 1842 Juusolan tilan rakennukset katsottiin 102:50 hopearuplan arvoisiksi. Peltoa oli aika paljon, 15 tynnyrinalaa (ohrakylvön mukaan ja savi- maalla). Viljely oli hyvää, mutta aitaukset huonot. Peltoa oli mahdollista lisätä ”tarpeen mukaan”. Niittyä oli vuotuisessa korjuussa yhteensä 46 kuormaa neljässä paikassa. Uutta heinämaata oli mahdollista raivata vielä 20 kuorman verran.¹⁵⁸

Juho teki 24.4.1845 talollinen Juho Honkasen kanssa vaihtokaupan: hän antoi Honkaselle 2/3 Juusolan kruunutilasta nro 8 Saramojärven kylässä. Sitä vastaan Honkanen antoi Juholle omistamansa koko Merilän kruunutilan nro 27, veroltaan 3/16 manttaalia, siellä sekä yhden kolmasosan mainitusta Juusolan kruunutilasta nro 8. Väli- rahana Juho sai Honkaselta 208 hopearuplaa. Merilän tila oli vanha Saramojärvi nro 20, veroltaan 3/4 arviouruplaa.¹⁵⁹ Juho myi 100 hopearuplasta osuutensa (1/3) Juusola- lasta 21.10.1846 talollinen Olli Piiraiselle. Tilaosaa kutsutaan kauppakirjassa Paalikaksi (*Palicka kallad*).¹⁶⁰

Juhon kuoleman jälkeen leski Anna, pojat Mikko ja Juho Pyykönen sekä alaikäisten lasten holhooja Pekka Immonen myivät 1.2.1853 hallintaoikeutensa Merilän kruunun- tilassa nro 27 talolliselle Lauri Koistiselle 500 hopearuplasta.¹⁶¹ Syynissä elokuussa 1854 Merilän rakennukset arvioitiin yhteensä 191 hopearuplaksi. Peltoa oli 10 tynnyrinalaa (ohrakylvön mukaan kiviperäisellä multamaalla), ja se oli välttävasti viljelty ja aidattu. Raivausmahdollisuuksia oli ”aivan vähän”. Niittyä oli yhteensä 61 kuormanalaa kah- dessa paikassa. Niittyä oli mahdollista raivata lisää 10 kuorman verran.¹⁶²

Leski Anna muutti vuonna 1854 Merilästä loiseksi Saramojärven kylän tilattomien joukkoon.¹⁶³

156 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:350, akti P nro 65, 1842 (kauppakirja, Saramon kylä 4.6.1842).

157 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:604, akti O nro 3, 1857 (väliaikainen sijoituskirja nro 60, 15.3.1843).

158 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:350, akti P nro 65, 1842 (syynitoimi- tus 16.9.1842).

159 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:561, akti K nro 34, 1855 (vaihtoasia- kirja, Nurmeksen kylä 24.4.1845).

160 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:604, akti O nro 3, 1857 (kauppakirja, Nurmeksen kylä 21.10.1846).

161 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:561, akti K nro 34, 1855 (kauppakirja, Saramon kylä 1.2.1853).

162 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:561, akti K nro 34, 1855 (asukkaan- vaihtosyyni ja -katselmus 24.8.1854).

163 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 1035, 1048.

Matti (Mats), s. Nurmeksessa 2.7.1804, talollinen, k. siellä 22.6.1884 (vanhuus). Todetaan silmäpuoleksi, melkein sokeaksi (*enögd, nästan blind*) rippikirjassa 1865–1874.¹⁶⁴ – Puoliso 1) Nurmeksessa 25.3.1835 palveluspiika *Inkeri Pikkarainen* Saramojärven kylästä, s. Kuhmoniemiellä 8.10.1803, k. Nurmeksessa 19.9.1867 (*[lung]sot*, keuhkotauti). Vanhemmat: Olli Ollinpoika Pikkarainen (s. 18.12.1778, k. 23.2.1837) ja Kaisa Erkintytär Komulainen (s. 13.5.1782, k. 28.11.1831), jotka olivat ensin talollisena Lauvuksen kruununtilalla nro 27 Korpisalmen kylässä Kuhmoniemiellä¹⁶⁵ ja sittemmin loisina Saramojärven kylässä Nurmeksessa tultuaan sinne Kuhmoniemieltä muuttokirjalla 7.11.1813.¹⁶⁶ – Puoliso 2) Nurmeksessa 11.12.1870 loinen, leski *Katri Pääkkönen* Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 25.3.1820, k. leskenä siellä 2.5.1896 (halvaus). Vanhemmat: talollinen Juho Pääkkönen ja Greta (Margreta) Timonen vanhasta Saramojärven kylän nro 1:stä (isonjaon jälkeen Pääkkölä nro 1 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia).¹⁶⁷ Hänen ensimmäinen aviopuolisonsa oli torppari Pekka Lasanen (s. 1.11.1812, k. 30.5.1868) Saramon kylästä.¹⁶⁸

Veljekset Matti ja Erkki (taulu 5) saivat yhdessä 20.9.1849 läänin kuvernööritä sijoituskirjan isävainajansa Saramovaaran kruununtilaan nro 17 Saramojärven kylässä.¹⁶⁹ Sitä ennen, 13.7.1846, he olivat lunastaneet alaikäisen Paavo-veljensä osuuden (1/3) 290 hopearuplalla. Kauppahinta oli mahdollista maksaa myös viljana käyvän taksan mukaan. Kauppahinnan talletti Paavon holhooja talollinen Pekka Immonen.¹⁷⁰

Senaatin talousosasto antoi 16.10.1850 Matille ja Erkille perintökirjan Saramovaaran kruununtilaan. Erkki oli jo kuollut saman vuoden huhtikuussa, mutta perintöoikeus tilaan siirtyi leskelle ja lapsille.

Syyskuun 11. päivänä 1851 Matti ja Inkeri-vaimo myivät 600 hopearuplasta puoliskonsa Saramovaaran perintötilasta talollisille ja veljeksille Heikki ja Antti Antinpoika Turuselle. Ostajat olivat Immosten sukulaisia: Heikin puoliso oli Matin sisar Tiina Immonen ja Antin vaimo Anna Maria Lipponen meni myöhemmin (1871) leskenä naimisiin Matin veljenpojan Risto Erkinpoika Immosen (taulu 6) kanssa.¹⁷¹

164 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 837; sama, 1877–1886: 1346.

165 Kuhmon rippikirja 1811–1818: 87.

166 Nurmeksen rippikirja 1831–1840, IV: 266.

167 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, III: 918.

168 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 859.

169 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:52, kuvernöörin päätös nro 243, 20.9.1849.

170 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba: 437, akti I nro 6, 1849 (kauppakirja, Nurmeksen kylä 13.7.1846).

171 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 1851: § 176.

Matti nautti kuolemaansa asti syytinkiä Saramovaaran tilalta.¹⁷² Sen vakuudeksi hänellä ja vaimolla oli tilaan kiinnitys. Nurmeksen kihlakunnanoikeus vahvisti 19.9.1857 sen seuraavin ehdoin: Mattia ja Inkeriä tuli elättää tilan toisessa puoliskossa ”samassa pesässä ja ruokakunnassa joka vuosi puolet ajasta heidän loppuelämänsä ajan”. Jos Matti ja Inkeri halusivat erota pois yhteisestä ruokakunnasta, niin heille tuli maksaa syytinkiavustus, jonka määrittely jäi erillisen sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen varaan. Saramovaaran toisesta puoliskosta Matin ja Inkerin tuli vuosittain saada 26.6.1856 alkaen koko jäljellä olevan elämänsä ajan seuraavat: kolme tynnyriä viljaa (puoleksi ruista, puoleksi ohraa), tynnyri nauriita, tynnyri perunoita, neljä kappaa suolaa, leiviskä suolakalaa, kaksi kannua paloviinaa, paita, liinavaate (*ett linne*), pari pieksuja, pari kenkiä, vuoden rehut yhdelle lehmälle ja yhdelle lampaalle sekä poltto-puut yhteen kamariin. Toisen aviopuolisoista kuoltua syytinki väheni puoleen.¹⁷³ Kiinnitys tuli uusia kymmenen vuoden välein. Nurmeksen kihlakunnanoikeus teki niin 22.3.1866.¹⁷⁴

Erkki (Eric), s. Nurmeksessa 4.5.1806, talollinen, lautamies, k. siellä 3.4.1850. Taulu 5.

Pekka (Pehr), s. Nurmeksessa 6.6.1810, k. siellä 7.11.1811 (punatauti).

Elli (Elin), s. Nurmeksessa 30.9.1812, k. Rautavaaralla 24.12.1879 (lavantauti). Mainitaan silmäpuoleksi (*enögd*) rippikirjassa 1872–1882.¹⁷⁵ – Puoliso 1) Nurmeksessa 24.7.1832 talollisen poika *Erkki Kuittinen* Savitaipaleen kylästä, s. 1802,¹⁷⁶ k. eronneena Sotkamossa suurena nälkä- ja kuolonvuotena 1868.¹⁷⁷ Vanhemmat: talollinen, kuudennusmies Erkki Paavonpoika Kuittinen ja Valpuri Paavontytär Heikkinen Savitaipaleen kylän nro 2:sta, puolet siitä (isonjaon jälkeen Mäkelä nro 4 siellä, veroltaan 5/16 manttaalia).¹⁷⁸ Laillinen avioero Erkin heikkopäisyyden vuoksi. – Puoliso 2) Nurmeksessa 1856 talollinen, leskimies *Tuomas Korkalainen* Alakeyrityn kylän nro 4:stä Rautavaaralta, s. Nurmeksessa 26.11.1802, k. leskenä Rautavaaralla 1.1.1880 (vanhuus). Vanhemmat: talollinen Heikki Korkalainen ja Kaisa Moilanen Alakeyrityn kylän nro 13:sta (isonjaon jälkeen Heikkilä nro 4 siellä).¹⁷⁹

172 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, III: 939; sama, 1853–1865: 1022; sama, 1865–1874: 837; sama, 1877–1886: 1346.

173 JoMA, Nurmeksen talvikäräjät 5.3.1866–: § 23.

174 Kuten edellä.

175 Rautavaaran rippikirja 1872–1882: 13.

176 Nurmeksen lastenkirja 1801–1824: 295. Erkki Kuittisesta ei ole merkintää syntyneiden ja kastettujen luetteloissa.

177 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 137.

178 Nurmeksen rippikirja 1831–1840, IV: 287.

179 Nurmeksen rippikirja 1831–1840, I: 18.

Mentyään naimisiin Elli ja Erkki asuivat jälkimmäisen vanhempien taloudessa, puolet Savitaipaleen kylän nro 2:sta, joka toimi myös kestikievarina.¹⁸⁰

Elli anoi 27.10.1841 Nurmeksen kihlakunnanoikeudelta, että hänen heikkomielinen (*sinnessvag*) miehensä Erkki asetettaisiin holhouksen alle ja että holhoojaksi määrättäisiin paikkakunnan kruununnimismies Karl Fredrik Olsoni. Tämä oli halukas ottamaan tehtävän vastaan ja kihlakunnanoikeus suostui pyyntöön.¹⁸¹

Elli luovutti 26.11.1842 mielettömän (*ursinnig*) miehensä Erkin hallintaoikeuden 1/4:ssa Savitaipaleen kylän nro 2:sta ja siihen kuuluneen irtaimen omaisuuden langolleen talollinen Paavo Kuittiselle. Ehdot olivat: 1) Paavo elättäisi, hoitaisi ja lähettäisi hulleinhuoneelle (*till dårhuset*) veljensä Erkin tämän kuolinpäivään saakka ilman mitään muuta korvausta; 2) Paavo maksaisi Ellille ja veljenpojalleen Paavolle (s. 28.5.1838) syytinkinä (*såsom sytning*) 42:85 5/7 hopearuplaa ja yhden lypsävän lehmän ennen vuoden 1842 loppua, seuraavana vuonna (1843) ennen syyskuun loppua saman verran ja vuonna 1844 vielä 22:85 5/7 hopearuplaa. Erkin holhooja oli tyytyväinen kauppaan.¹⁸²

Syynissä elokuussa 1841 mainitulla tilanosalla olleet rakennukset arvioitiin 110 hopearuplaksi. Peltoa oli 12 tynnyrialaa ohrakylvön mukaan ja hyvillä aidoilla varustettuna. Uudispeltoon ei enää ollut mahdollisuutta. Niittyä oli vuosittaisessa käytössä 97 kuormanalaa. Läheisessä Hiiskoskessa oli 1/5:n suuruinen osuus kotitarvemyllystä, jota pidettiin käynnissä syksyllä ja keväällä.¹⁸³

Elli ja alaikäinen poika muuttivat (vuonna 1841?) Saramojärvi nro 10:een, Ellin vanhempien ja veljien talouteen.¹⁸⁴ Aviomies Erkki jäi sopimuksen mukaan veljensä Paavon hoidettavaksi. Tämä myi 30.10.1845 koko hallinnassa olleen puoliskonsa Savitaipale nro 2:sta 1143 hopearuplasta talollisille Matti ja Niilo Kokkoselle sekä Pekka Kaikkoselle¹⁸⁵ sekä muutti seuraavana vuonna perheensä, mielisairaana veljensä ja vanhan äitinsä kanssa Pasolan tilalle nro 16 (vanha nro 12) Haapajärven kylässä,¹⁸⁶ jota hän hallitsi kruununtalollisena. Sieltä he muuttivat vuonna 1858 Suontauksen tilalle nro 17 (vanha nro 13) Haapajärven kylässä¹⁸⁷ ja vuonna 1862 Kankaalan tilalle nro 11

180 Nurmeksen rippikirja 1831–1840, IV: 287; sama, 1841–1852, III: 984.

181 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:344, akti K nro 134, 1842 (ote Nurmeksen holhousasiain pöytäkirjasta § 192, 27.10.1841).

182 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:344, akti K nro 134, 1842 (kauppa-
kirja, Nurmeksen kylä 26.11.1842).

183 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:344, akti K nro 134, 1842 (asukkaan-
vaihtosyyni ja -katselmus 23.8.1841).

184 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, III: 939.

185 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:422, akti K nro 4, 1848 (kauppa-
kirja, Jokikylän kylä 30.10.1845).

186 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, I: 56.

187 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 81.

(vanha nro 8) samassa kylässä.¹⁸⁸ Erkki kuoli Sotkamossa suurena nälkä- ja kuolonvuotena 1868.¹⁸⁹

Laillisen avioeron saatuaan Elli solmi vuonna 1856 avioliiton Tuomas Korkalaisen kanssa ja muutti Saramolta tämän hallitsemalle Heikkilän kruununtillalle nro 4 (vanha nro 13) Rautavaaran kappelin Alakeyrityn kylässä.¹⁹⁰ Elli ja Tuomas elivät siellä kuolemaansa saakka.¹⁹¹

Pekka (Petter), s. Nurmeksessa 6.7.1815, k. siellä 23.4.1816 (kuume).

Liisa (Elisabetha), s. Nurmeksessa 12.2.1817, k. siellä 3.5.1836 (kuume).

Kaisa (Carin), s. Nurmeksessa 15.7.1819, k. siellä 25.3.1821 (*koppor*, isorokko).

Heikki (Henric), s. Nurmeksessa 29.8.1821, k. siellä 16.1.1822 (kuume).

Valpuri (Valborg), s. Nurmeksessa 1.1.1824, k. siellä 7.4.1825 (kuume).

Tiina (Christina), edellisen kaksoissisar, s. Nurmeksessa 1.1.1824, k. siellä 9.7.1868 (lavantauti). – Puoliso 1) Nurmeksessa 19.4.1843 talollinen *Heikki Turunen* Saramojärven kylästä, s. Nurmeksessa 27.4.1820, k. siellä 1.2.1854 (*gast[risk] feb[er]*, suolistokuume). Vanhemmat: talollinen Antti Turunen ja Kaisa Ohtonen Saramojärven kylän nro 18:sta.¹⁹² – Puoliso 2) *Antti Ollilainen*, s. Nurmeksessa 12.11.1825, k. leskenä siellä 22.10.1910. Vanhemmat: talollinen Olli Ollilainen ja Kaisa Timonen Saramojärven kylän nro 14:stä (isonjaon jälkeen Repola nro 21 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia).¹⁹³ Tiina ja Antti kuulutettiin avioliittoon 6.12.1857,¹⁹⁴ mutta vihkiaikaa ei löydy luetteloista.

Vanhan Antti Turusen kuoltua 3.9.1838 leski Kaisa Ohtonen sekä kaksi poikaa, Heikki ja Antti, jatkoivat taloudenpitoa kruununtillalla nro 18 Saramojärven kylässä (isonjaon jälkeen Turula [Joutenvaara] nro 25 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia). He luovuttivat 24.5.1850 siitä puolet Erkki Immoselle ja toisen puoliskon Lauri Koistiselle, jotka kumpikin maksoivat osastaan 375 hopearuplaa. Syynissä elokuussa 1854 tilan rakennukset arvioitiin 309 hopearuplaksi. Valmista peltoa oli 10 tynnyrinalaa ohra- kylvön mukaan ja uudisraivaukseen oli mahdollisuutta 3 tynnyrinalaa. Niittyä oli 45 kuormanalaa, ja sitä pystyi lisäämään vielä 5 kuormanalalla.¹⁹⁵

Nurmeksen kihlakunnanoikeus antoi 14.10.1852 veljeksille Heikki ja Antti Turuselle kiinnekirjan koko Saramovaaran perintötilaan nro 17, veroltaan 1/2 manttaalia, Saramojärven kylässä.¹⁹⁶ He olivat ostaneet sen 1.9. ja 11.9. 1851 yhteensä 1200 hopea-

188 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 71.

189 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 137.

190 Rautavaaran rippikirja 1854–1860: 16.

191 Rautavaaran rippikirja 1872–1882: 13.

192 Nurmeksen rippikirja 1831–1840, IV: 246.

193 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 1028.

194 Kuten edellä.

195 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori DbA:61, kuvernöörin päätös nro 407, 28.7.1856.

196 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 1.9.1852–: § 181.

ruplalla Erkki Immosen (taulu 5) leskeltä Maria Pääkköseltä, tämän täysi-ikäiseltä pojalta Erkiltä ja alaikäisten lasten holhoojalta Pekka Immoselta sekä Matti Immoselta ja tämän vaimolta Inkeri Pikkaraiselta.¹⁹⁷

Heikki Turusen leski Tiina Immonen ja alaikäisten lasten holhooja talollinen Juho Timonen myivät 500 hopearuplasta 28.3.1857 omistamansa puoliskon Saramovaarasta Pekka Matinpoika Immoselle. Kauppahinta suoritettiin samalla osaksi käteisellä, osaksi velkakirjalla.¹⁹⁸ Heikin veli Antti puolestaan myi 24.11.1855 vaimonsa Anna Maria Lipposen suostumuksella oman puoliskonsa tilasta 450 hopearuplasta. Ostajana oli talollinen Heikki Sormunen, edesmenneen talollisen Olli Pirosen alaikäisten lasten Pekan ja Mikon laillisesti määrättyä holhoojana.¹⁹⁹

Sen jälkeen kun Tiina Immonen oli mennyt avioliittoon Antti Ollilaisen kanssa, pariskunta asui koko avioliittonsa ajan Repolan tilalla nro 21 Saramojärven kylässä (vanha nro 14).²⁰⁰ Antti peri sen sisarustensa kanssa vuonna 1866 kuolleelta isältään Olli Ollilaiselta. Perilliset myivät 2700 markasta omistamansa osuuden (3/4) siitä Antti Vänskälle 14.11.1873.²⁰¹ Antti Ollilainen eli vuoteen 1875 loisena tilalla.²⁰²

Antti oli vuosina 1875–1876 renkinä Viiliälän tilalla nro 3 Saramojärven kylässä.²⁰³ Rippikirjassa 1877–1886 hänet mainitaan kylän irtolaisissa ja vuodesta 1883 mökkiläisenä Pirolan (Rantala) tilalla nro 12.²⁰⁴ Rippikirjassa 1894–1900 ja siitä eteenpäin vanha Antti mainitaan yhdessä vävynsä Pekka Heikinpoika Pellikan ja tyttärensä Elsa Stiina Ollilaisen kanssa. Pellikka oli ensin mökkiläisenä²⁰⁵ ja myöhemmin arentilaisena eli vuokralaisena²⁰⁶ Pihlajavaarassa RNro 12:1, jonka omisti kapteeni V. Ruuth Karhulasta. Pellikan poika, Kalle Pellikka, osti 30.5.1922 tilan 10 000 markalla A. Ahlström Osakeyhtiöltä,²⁰⁷ joka oli hankkinut sen 6.2.1914 Karhula Osakeyhtiöltä.²⁰⁸ Vanha Antti kuoli Pihlajavaarassa 84 vuoden ikäisenä vuonna 1910.²⁰⁹

Paavo (Paul), s. Nurmeksessa 15.8.1828, kelloseppä, k. siellä 22.1.1871 (keuhkotauti). – Puoliso 1) Nurmeksessa 28.5.1849 torpparin tytär *Tiina Karjalainen* Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 1.9.1826, k. siellä 15.10.1898 (keuhkotauti). Vanhemmat: maki-

197 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 1851: § 176.

198 JoMA, Nurmeksen talvikäräjät 1857: § 31.

199 JoMA, Nurmeksen talvikäräjät 1857: § 342.

200 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 1028; sama, 1865–1874: 845.

201 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 2.10.1874–: § 78.

202 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 846.

203 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 815.

204 Nurmeksen rippikirja 1877–1886: 1409.

205 Nurmeksen rippikirja 1894–1900: 852.

206 Nurmeksen rippikirja 1900–1909: 850.

207 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 8.12.1930–: § 270.

208 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 5.10.1926–: § 113.

209 Nurmeksen rippikirja 1910–1919: 1206.

tupalainen, entinen jääkäri Mikko Karjalainen ja Greta Juhontytär Hyyry kruununmaalta Saramojärven kylästä.²¹⁰ – Tiina Karjalaisen 2. puoliso Nurmeksessa 23.8.1874 loinen *Antti Sirviö* Jokikylän kylästä, s. Kajaanissa 26.6.1848, k. elinkautisvankeudessa Siperian vuorikaivoksissa. Vanhemmat: talollinen Fredrik Sirviö ja Liisa Kärkkäinen Mainuan kylän Särkimäestä nro 15:stä Kajaanista.²¹¹

Solmittuaan avioliiton Paavo ja vaimo Tiina olivat loisina Saramojärven kylän Tolvalassa nro 19 (vanha nro 12).²¹² Seuraavassa rippikirjassa (1853–1865) aviopuolisot mainitaan torpparina vanhassa Saramojärvi nro 4:ssä.²¹³ Sen jälkeen he muuttivat tämän tästä 1850- ja 1860-luvun aikana. Ensin he muuttivat Paltamoon, mutta tulivat takaisin. Pariskunta muutti Venäjälle 10.3. 1860 päivätyllä muuttokirjalla.²¹⁴ Mukana oli kaksi poikaa, *Erkki* (s. 7.1.1851) ja *Matti* (s. 10.3.1853). Paavo kutsutaan kellosepän oppipojaksi (*urmakar lärlingen*).²¹⁵ Rippikirjan mukaan Paavo ja Tiina menivät Venäjälle vasta 2.9.1861 ja tulivat sieltä kohta takaisin. Vuonna 1865 Paavo ja perhe muuttivat Nurmeksesta Paltamoon,²¹⁶ mutta palasivat kohta. Paavo jätti 25.7.1867 Nurmekseen Paltamossa 21.12.1866 päivätyyn muuttokirjan. Paavon ammatiksi sanotaan siinä kelloseppä (*urmakare*).²¹⁷

Paltamosta tulon jälkeen Paavo mainitaan kelloseppänä Jokikylän loisten joukossa.²¹⁸ Paavon kuoltua (1871) leski Tiina oli edelleen tilattoman väestön joukossa Jokikylässä. Vuonna 1874 hän solmi avioliiton Antti Sirviön kanssa, joka eli loisena Jokikylässä ja oli melkein 22 vuotta Tiinaa nuorempi. Antti oli tullut 17.7.1874 poikamiehenä Kuopiosta Nurmekseen.²¹⁹ Rippikirjassa häntä kutsutaan vaskisepän oppilaaksi.²²⁰ Vuoteen 1882 Tiina ja Antti mainitaan loisina Jokikylässä, Palojärvellä ja Savikylässä. Vuonna 1883 heidät ilmoitetaan irtolaisina.²²¹ Vuonna 1884 aviopuolisot elivät mäkitupalaisina Savikylän Rätsövässä nro 13.²²²

Nurmeksen kihlakunnanoikeus katsoi tuomiossaan 7.10.1884 täydellisesti toteen näytetyksi sen, että mäkitupalainen Antti Sirviö ja vaimo Tiina Karjalainen sekä eräs

210 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, III: 960.

211 Kajaani rippikirja 1848–1854: 156. Fredrik Sirviö tuli 1844 vaimonsa Liisa Kärkkäisen ja lastensa kanssa Sotkamosta Kajaaniin, jossa he olivat torpparina ja sitten loisena Jorruan kylässä. He ottivat 27.11.1852 muuttokirjan takaisin Sotkamoon.

212 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, III: 943.

213 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 1038.

214 Kuten edellä.

215 Nurmeksen muuttaneet 1829–1880: nro 3, 10.3.1860.

216 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 1038.

217 Nurmeksen muuttaneet 1829–1880: 25.7.1867.

218 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 288.

219 Nurmeksen muuttaneet 1829–1880: nro 45, 17.7.1874.

220 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 306.

221 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 306; sama, 1877–1885: 389; sama, 1877–1886: 1268.

222 Nurmeksen rippikirja 1877–1886: 1465.

Pietari Korkalainen olivat 9.6.1884 ”yksissä tuumin salaa väijymällä surmanneet” talollinen Kaarle Pirisen, Korkalaisen apen. Surmapaikkana oli autiomökki ja huuhta lähellä Pirisen kotitilaa, Savikylä nro 9. Tiinan rikos oli se, että hän oli edeltäkäsän hankkinut aseensa ja oli koettanut peittää verityön jäljet. Oikeus tuomitsi Korkalaisen ja Sirviön mestattaviksi ja teiltattaviksi sekä Tiina Karjalaisen mestattavaksi ja lavalla poltettavaksi vuoden 1734 rikoslain kohtien mukaan. Lisäksi tuomittujen tuli korvata rahallisia kuluja, muun muassa kruunulle 39:28 markkaa murhatun ruumiinavauksesta. Alioikeuden tuomio alistettiin hovioikeuden tarkastettavaksi ja syytetyt passitettiin väliajaksi vankikyydillä takaisin Kuopion lääninvankilaan.²²³ Heidät oli otettu sinne 2.7.1884.²²⁴

Viipurin hovioikeus piti päätöksellään 14.11.1884 alioikeuden antaman tuomion pääosiltaan voimassa. Sillä muutoksella, että Sirviö tuomittiin vain mestattavaksi ja Tiinan mestaustuomio muutettiin yhdeksi vuodeksi kuritushuonetta. Tuomitut valittivat päätöksestä.²²⁵ Hovioikeus antoi 27.6.1885 asiassa lopullisen päätöksensä. Korkalainen ja Sirviö määrättiin ensin vankeuteen 28 päiväksi vedellä ja leivällä ja sen jälkeen yleiseen työhön Siperian kaivoksiin koko loppuelämänsä ajaksi. Tiinan tuomio säilyi nyt ennallaan. Hänet lähetettiin 25.7.1885 Kuopiosta Hämeenlinnan rangaistus- ja työvankilaan kärsimään vuoden mittaista rangaistustaan.²²⁶ Korkalainen ja Sirviö kärsivät Kuopion lääninvankilassa määräaikaisen vankeutensa, minkä jälkeen heidät lähetettiin Siperiaan. Tiina kuoli vuonna 1898 loisvaimona Palomäessä eli Palojärven kylässä.²²⁷

Nurmeksens syyskäräjillä 1860 Paavo Immonen oli tuomittu 4:80 ruplan sakkoihin tai muuntorangaistuksena 4 päiväksi vankeuteen vedellä ja leivällä siitä, että hän oli tuottanut erälle henkilölle suuren verihaavan päähän.²²⁸

Taulu 5

V **Erkki Immonen** (isä Erkki, taulu 4), s. Nurmeksessä 4.5.1806, talollinen, lautamies, k. siellä 3.4.1850 (kuume). – Puoliso Nurmeksessä 29.12.1828 talollisen tytär *Maria Pääkkönen* Ylikylän kylästä, s. Nurmeksessä 6.3.1809, k. siellä 15.2.1878 (vanhuus). Vanhemmat: talollinen, kuudennusmies Risto Ristonpoika Pääkkönen ja Maria Pyykönen Ylikylän kylän nro 1:stä, puolet siitä.²²⁹ Maria Pääkkösen 2. puoliso Nurmeksessä

223 JoMA, Nurmeksens syyskäräjät 1.10.1884–: § 30.

224 JoMA, Kuopion lääninvankila Eb:118, Kuopion kruununvankilan vankilista, toukokuu 1885.

225 Kuten edellä.

226 JoMA, Kuopion lääninvankila Eb:118, Kuopion kruununvankilan vankilista, heinäkuu 1885.

227 Nurmeksens rippikirja 1894–1900: 1451.

228 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 1038.

229 Nurmeksens rippikirja 1801–1811: 215; sama, 1824–1830: 357; JoMA, Kuopion läänin-

2.7.1854 talollinen, leskimies Heikki Liuha Petäiskylän kylän nro 2:sta, s. Nurmeksessa 24.8.1805, k. siellä 25.7.1866 (koliikki). Vanhemmat: Ioinen Pekka Liuha ja Tiina (Kristiina) Ohtonen Kuohatin kylän tilattomasta väestä.²³⁰

Erkki Immosen kuoltua (1845) hänen kaksi vanhinta poikaansa Matti ja Erkki saivat läänin kuvernööriltä 20.9.1849 sijoituskirjan Saramovaaran kruununtilan nro 17 Saramojärven kylässä hallintaoikeuteen.²³¹ He olivat lunastaneet 13.7.1846 alaikäisen Paavo-veljensä osan (1/3) 290 hopearuplalla tämän holhoojalta. Kauppahinnan maksu kävi myös viljana käyvän taksan mukaan.²³² Matti ja Erkki hallitsivat tilaa yhdessä.

Syynissä lokakuussa 1848 Saramovaaran rakennukset todettiin arvoltaan yhteensä 139 ruplaksi:

- kaksi pirttiä, kaksi kamaria ja eteinen, 70 ruplaa
- kuusi aittaa, 20 ruplaa
- kaksi navettarakennusta, 35 ruplaa
- kaksi riittä, 10 ruplaa
- sauna ja keittuhuone, 4 ruplaa.

Peltoa oli melkoisen paljon, 16 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, ja sitä pystyi lisäämään vielä yhdellä tynnyrinalalla. Valmista niittyä oli 70 kuorman verran ja uudisraivausmahdollisuuksia oli viisi kuormanalaa. Kalastusta Immoset harjoittivat Saramojärvellä. Perunankylvöä oli kolmen tynnyrin verran.²³³

Senaatin talousosasto antoi 16.10.1850 veljeksille Matille ja Erkille perintökirjan Saramovaaran kruununtilaan. Erkki oli kuollut saman vuoden huhtikuussa, mutta perintöoikeus tilassa siirtyi leskelle ja lapsille.

Erkin leski Maria Pääkkönen, jo täysi-ikäinen poika *Erkki* ja alaikäisten lasten holhooja Pekka Matinpoika Immonen myivät 600 hopearuplasta 1.9.1851 omistamansa puoliskon Saramovaaran perintötilasta talollisille ja veljeksille Heikki ja Antti Antinpoika Turuselle. Ostajat olivat Immosten sukulaisia. Heikki Turusen puoliso oli Erkki-vainajan sisar Tiina Immonen ja Antti Turusen vaimo Anna Maria Lipponen meni vuonna 1871 leskenä naimisiin Erkin pojan Risto Immosen kanssa. Turusen veljekset ostivat 600 hopearuplalla 11.9.1851 myös Erkin veljen Matin ja vaimo Inkeri Pikkarai-

hallitus, lääninkonttori Hb:20, Nurmeksens henkikirja 1828 (Karjalan ylinen kihlakunta, Nurmeksens pitäjä: 27).

230 Nurmeksens rippikirja 1824–1830: 148.

231 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:52. kuvernöörin päätös nro 243, 20.9.1849.

232 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:437, akti I nro 6, 1849 (kauppakirja, Nurmeksens kylä 13.7.1846).

233 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:437, akti I nro 6, 1849 (syyni ja katselmus 2.10.1848).

sen puoliskon Saramovaarasta.²³⁴ Ison ja arvokkaan maatilan myyminen pois kertoo luultavasti ajautumisesta taloudellisiin vaikeuksiin, samalla kun taustalla vaikutti myös Erkki-isännän varhainen kuolema edellisenä vuonna. Kaupan jälkeen Saramon Immosilla tapahtui sosioekonominen lasku: aluksi he asuivat pienemmillä tiloilla ja lopulta monet heistä päätyivät tilattomaan väestöön.

Leski Maria Pääkkönen muutti lastensa kanssa puolelle Turulan (Joutenvaara) kruunutilasta nro 25 Saramojärven kylässä, veroltaan 1/8 manttaalia (vanha nro 18 siellä, veroltaan 0,5 arviruplaa), jonka Erkki-poika oli 24.5.1850 ostanut 375 hopearuplalla talollisen Antti Turusen leskeltä Kaisa Ohtoselta ja pojilta Heikiltä ja Antilta (nämä olivat ne samat, jotka ostivat Saramovaaran Immosilta seuraavana vuonna).²³⁵ Syynissä elokuussa 1854 Turulan rakennukset arvioitiin 309 hopearuplaksi. Valmista peltoa oli 10 tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan, ja uudisraivausmahdollisuuksia oli 3 tynnyrinalaa. Valmista niittyä oli 45 kuormanalaa ja sitä pystyi lisäämään vielä 5 kuormanalalla.²³⁶

Leski Maria Pääkkönen, täysi-ikäinen poika Erkki ja alaikäisten lasten holhooja Pekka Immonen myivät jo 3.1.1852 puoliskonsa Turulan tilalla 302 hopearuplasta talollinen Heikki Määttälle,²³⁷ samalla kun ostivat tämän hallintaoikeuden Puhakan kruunutilassa nro 8 Petäiskylän kylässä 273 hopearuplalla. Kun Maria meni leskenä naimisiin talollinen Heikki Liuhan kanssa, poika Erkki luovutti 4.4.1854 Puhakan tilan 50 hopearuplasta veljelleen Risto Immoselle, joka siitä eteenpäin vastasi tilanpidosta alaikäisten sisarustensa holhoojan kanssa. Risto anoi 25.9.1854 läänin kuvernööriltä sijoituskirjaa tilan hallintaoikeuteen. Samalla Erkki-veli sekä äiti Maria ja tämän uusi mies Heikki Liuha ilmoittivat lääninhallitukselle luopuvansa tilasta Riston hyväksi. Kuopion läänin kuvernööri ottikin 25.11.1854 Riston ehdolliseksi asukkaaksi Puhakan kruunutilalla (eli Risto sai väliaikaisen sijoituskirjan hallintaoikeuteen).²³⁸

Risto myi 13.2.1857 hallinta- ja nautintaoikeutensa Puhakan kruunutilassa kymmenestä tynnyristä jyyviä isäpuolelleen Heikki Liihalle. Liuha sai 23.12.1859 läänin kuvernööriltä sijoituskirjan hallintaoikeuteen²³⁹ ja 2.8.1860 senaatin talousosastolta perintökirjan. Syynissä lokakuussa 1857 Puhakan kruunutilan rakennuskanta arvioitiin yhteensä 240 hopearuplaksi:

234 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 1851: § 176.

235 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori DbA:61, kuvernöörin päätös nro 407, 28.7.1856.

236 Kuten edellä.

237 Kuten edellä.

238 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:616, akti L nro 1, 1858 (kuvernöörin päätös nro 530, 25.11.1854).

239 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori DbA:67, kuvernöörin päätös nro 1064, 23.12.1859.

- pirtti ja neljä kamaria eteisen kanssa (32 x 15 kyynärää eli 19 x 8,9 m), 160 hopearuplaa
- kaksi aittaa (15 x 8 kyynärää eli 8,9 x 4,8 m), 35 hopearuplaa
- kaksi aittaa (6 x 6 kyynärää neliössä eli 3,6 x 3,6 m), 20 hopearuplaa
- navetta (12 x 12 kyynärää eli 7,1 x 7,1 m), 30 hopearuplaa
- vaja (15 x 15 kyynärää eli 8,9 x 8,9 m), 35 hopearuplaa
- talli (7 x 7 kyynärää eli 4,2 x 4,2 m), 15 hopearuplaa
- karjanrehulato (12 x 12 kyynärää eli 7,1 x 7,1 m), 10 hopearuplaa
- riihi (11 x 11 kyynärää eli 6,5 x 6,5 m), 20 hopearuplaa
- sauna eteisen kanssa (15 x 7 kyynärää eli 8,9 x 4,2 m), pärekatolla, 15 hopearuplaa.

Peltoa oli kuusi tynnyrinalaa ohrakylvön mukaan kiviperäisellä multamaalla. Niittyä oli kahdessa paikassa yhteensä 55 kuormanalaa.²⁴⁰ Maarekisterin mukaan Puhakan perintötilalla oli maata yhteensä 176,86 hehtaaria: viljeltyä maata 11,37 hehtaaria, viljelyskelpoista maata ja varsinaista metsämaata 151,93 hehtaaria sekä joutomaata 13,56 hehtaaria. Myöhemmin tilan nimi muutettiin Pyyvaaraksi.²⁴¹

Heikki Liuha testamenttasi 24.2.1866 omistamansa Puhakan perintötilan ja kaiken irtaimen omaisuuden ”rakkaalle vaimolleen” Maria Pääkköselle.²⁴² Liuha kuoli saman vuoden heinäkuussa. Leski Maria Pääkkönen myi 600 markasta 5.5.1869 koko omistamansa Puhakan perintötilan Niilo Pyyköselälle.²⁴³ Maria eli tilalla eläkevaimona kuolemaansa (1878) asti.²⁴⁴

Erkki Immonen mainitaan ylimääräisenä lautamiehenä isänsä Erkki Immosen (taulu 4) ollessa vielä kärjälautakunnassa varsinaisena jäsenenä.²⁴⁵ Poika Erkki istui ensi kertaa varsinaisena lautamiehenä Nurmeksen 8.3.1834 alkaneilla talvikäräjillä²⁴⁶ ja viimeisen kerran 29.9.1845 alkaneilla syyskäräjillä.²⁴⁷

VI Lapsia:

Erkki (Eric), s. Nurmeksessa 2.11.1829, aluksi talollinen, kuollessaan joko torppari tai loinen, k. siellä 24.9.1868 (lavantauti). – Puoliso Nurmeksessa 1.4.1861 piika *Tiina Torvinen* Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 22.10.1838, k. leskenä siellä 11.12.1916.

240 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:616, akti L nro 1, 1858 (syyni ja katselmus 28.10.1857).

241 JoMA, Maarekisterijäljennökset, Nurmeksen mlk., Palojärvi, Petäiskylä ja Porosaari (42).

242 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 12.10.1869–: § 51 (testamentti, Petäiskylä 24.2.1866).

243 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 12.10.1869–: § 51 (kauppakirja 5.5.1869).

244 Nurmeksen rippikirja 1877–1886: 1281.

245 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 2.9.1833–: § 99.

246 JoMA, Nurmeksen talvikäräjät 8.3.1834–: ingressi.

247 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 29.9.1845–: ingressi.

Vanhemmat: Ioinen Olli Ollinpoika Torvinen ja Lovisa Ollikainen Haapajärven kylän tilattomasta väestä.²⁴⁸ Tiina Torvisen 2. puoliso Nurmeksessa 19.12.1875 Ioinen, leskimies Pekka Niiranen Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 17.5.1835, k. siellä 27.9.1916. Äiti: Kaisa Niiranen Saramojärven kylän nro 1:stä.²⁴⁹

Erkki Immosen leski Maria Pääkkönen, jo täysi-ikäinen poika Erkki ja alaikäisten lasten holhooja Pekka Immonen myivät 1.9.1851 omistamansa puoliskon Saramovaaran perintötilasta 600 hopearuplasta talollisille ja veljeksille Heikki ja Antti Turuselle.²⁵⁰

Poika Erkki oli ostanut 24.5.1850 375 hopearuplalla puolet Turulan (Joutenvaara) kruununtilasta nro 25, 1/8 manttaalia, Saramojärven kylässä (vanha nro 18 siellä, veroltaan 0,5 arviuruplaa) talollisen Antti Turusen leskeltä Kaisa Ohtoselta ja tämän pojilta Heikiltä ja Antilta.²⁵¹ Leski Maria Pääkkönen, poika Erkki ja alaikäisten lasten holhooja Pekka Immonen myivät 3.1.1852 puoliskonsa Turulan tilasta 302 hopearuplasta talollinen Heikki Määtälle,²⁵² samalla kun he ostivat tämän hallintaoikeuden Puhakan kruununtilalla nro 8 Petäiskylän kylässä 273 hopearuplalla. Kun Maria meni leskenä naimisiin Heikki Liuhan kanssa, poika Erkki luovutti 4.4.1854 Puhakan tilan 50 hopearuplasta veljelleen Risto Immoselle.²⁵³

Tilakaupan jälkeen, ainakin vuosina 1861–1862 ja 1865, Erkki mainitaan torpparina entisessä kotitalossaan, Saramovaara nro 17.²⁵⁴ Hän kuoli lavantautiin vuonna 1868. Rippikirjan (1865–1874) mukaan hän oli silloin torppari,²⁵⁵ mutta kuolleiden ja haudattujen luetteloon hänet merkittiin loisena.

Leski Tiina solmi vuonna 1875 avioliiton Ioinen Pekka Niirasen kanssa. Ensimmäiset puoliset olivat Saramon kylän tilattomassa väessä loisina,²⁵⁶ mutta myöhemmin he siirtyivät mäkitupalaisiksi Juusolan tilalle nro 8 siellä, jossa heidät mainitaan 1880-luvun

248 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 162.

249 Kaisa Niiranen, joka oli talollisen tytär Saramojärven kylän nro 1:stä (isonjaon jälkeen Nurmen tila nro 1 siellä), sai 28.6.1835 synninpäästön siitä, että hän oli synnyttänyt 17.5.1835 aviottoman lapsen, Pekka Niirasen. Kaisa solmi 23.4.1836 avioliiton Pekka Nevalaisen kanssa Saramojärven kylän nro 8:sta (isonjaon jälkeen Nevala [Pietula] nro 15 siellä). Pekka Nevalainen (k. 11.11.1848) hallitsi kruununtalallisena tuota taloa ja oli luultavasti aviottomana syntyneen Pekka Niirasen isä. Etunimen valinta kertoo osaltaan siitä.

250 JoMA, Nurmeksens syyskäräjät 1851: § 176.

251 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:61, kuvernöörin päätös nro 407, 28.7.1856.

252 Kuten edellä.

253 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:616, akti L nro 1, 1858 (kuvernöörin päätös nro 530, 25.11.1854).

254 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 1038.

255 Nurmeksens rippikirja 1865–1874: 856.

256 Nurmeksens rippikirja 1865–1874: 862.

puolivälistä alkaen.²⁵⁷ Tiina ja Pekka kuolivat kumpikin loppuvuodesta 1916 ja asuinpaikkana oli yhä mäkitupa Juusolan tilalla.²⁵⁸

Risto (Christer), s. Nurmeksessa 9.4.1832, k. siellä 19.10.1900. Taulu 6.

Matti (Matts), s. Nurmeksessa 12.6.1834, talollisen poika, k. siellä 2.7.1866 (lavan-tauti). Naimaton.

Anna Maria, s. Nurmeksessa 16.2.1838, k. siellä 28.4.1852 (keuhkotauti).

Elsa Stina, s. Nurmeksessa 5.2.1841, k. siellä 10.4.1870 (pistokset). – Puoliso kruunumetsätorppari *Lauri Korhonen* Petäiskylän kylästä, s. Nurmeksessa 1.10.1834 naimattoman äidin lapsena (*oägta*), k. siellä 28.1.1913. Äiti: naisihminen (*qwinns-person*) Maria Kejonen Ylikylän kylästä.²⁵⁹ Elsa Stina ja Lauri kuulutettiin avioliittoon 10.1.1864.²⁶⁰ Heidän vihkimäikaansa ei löydy vihittyjen luetteloista. Lauri Korhosen 2. puoliso Nurmeksessa 12.12.1870 loinen, leski *Valpuri Vänskä* Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 1.10.1842, k. leskenä siellä 7.6.1927. Vanhemmat: loinen Lauri Vänskä ja Kaisa Kähkönen Nurmeksen kylän tilattomasta väestä.²⁶¹

Elsa Stina palveli vuosina 1860–1861 piikana sukulaistensa luona Leppivaaran talossa nro 28 Saramolla.²⁶² Sieltä hän tuli takaisin äitinsä, isäpuolensa ja sisarustensa luokse Puhakan tilalle nro 8 Petäiskylässä. Hänet kuulutettiin vuonna 1864 avioliittoon kruununtorppari Lauri Korhosen kanssa Petäiskylästä.²⁶³ He asuivat siellä loisena Elsa Stinan kuolemaan (1870) saakka.²⁶⁴ Lauri solmi vuonna 1870 leskenä avioliiton Valpuri Vänskän kanssa, joka oli vuonna 1868 kuolleen loisen Juho Kilpeläisen leski Saramolta.²⁶⁵ He asuivat Petäiskylän tilattomassa väessä vuoteen 1873 saakka.²⁶⁶ Siitä eteenpäin kuolemaansa saakka Lauri ja Valpuri asuivat perheensä kanssa Saramolla. Aluksi he olivat loisina ja myöhemmin mökkiläisinä tai torppareina Sippolan (Ohtola) tilalla nro 16 siellä.²⁶⁷

Lauri osti 900 markalla 2.11.1901 talollinen Antti Määtältä ja vaimo Sikke Puumalaiselta näiden omistamasta Sippolan perintötilasta Joutenvaara-nimisen ulkometsäpalstan ja Matikka-nimisen ulkoniittupalstan. Niistä muodostettiin laillisen lohkomistoimituksen kautta itsenäinen Leponotko-niminen tila RNro 16:1 Saramolla. Pinta-alaksi tuli

257 Nurmeksen rippikirja 1877–1886: 1389; sama, 1887–1893: 375.

258 Nurmeksen rippikirja 1910–1919: 2101.

259 Nurmeksen rippikirja 1841–1852; III: 1139.

260 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 948.

261 Nurmeksen rippikirja 1841–1852, II: 806.

262 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 429.

263 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 948.

264 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 795.

265 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 857.

266 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 795.

267 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 858; sama, 1877–1886: 1382; sama, 1887–1893: 197; sama, 1894–1900: 862.

54,167 hehtaaria ja veroluvuksi 0,0470 manttaalia.²⁶⁸ Lauri sai 9.11.1908 Nurmeksen kihlakunnanoikeudelta kiinnekirjan tilaansa.²⁶⁹

Lauri ja Valpuri myivät ja luovuttivat 5.10.1910 elinkautista syytinkiä vastaan Lepontkon perintötilansa ja kaiken irtaimen omaisuutensa pojilleen Kalle ja Antti Korhoselle. Kiinteä omaisuus arvioitiin 2 000 markaksi ja irtaimisto 1 000 markaksi. Syytintin ehdot määriteltiin erillisellä kontrahtikirjalla.²⁷⁰ Kalle lunasti 30.7.1912 vaimonsa Annan kanssa veljeltään Antilta tämän puoliskon Lepontkon tilasta 1000 markalla.²⁷¹ Vanhukset Lauri ja Valpuri elivät poikansa Kallen taloudessa kuolemaansa asti.

Sikke (Sigrid), s. Nurmeksessa 27.6.1844, k. leskenä siellä 3.3.1920. – Puoliso Nurmeksessa 7.9.1873 renki, nuorimies *Taavi Pyykönen*, s. Nurmeksessa 30.1.1849, k. siellä 27.10.1910. Vanhemmat: talollinen Paavo Taavinpoika Pyykönen ja Elli Lintunen Saramojärven kylän nro 14:stä, Tuuliaisvaara.²⁷²

Sikke palveli vuosina 1871–1873 piikana Saramon kylän taloissa.²⁷³ Kun hän solmi avioliiton Taavin kanssa, aviopuolisot elivät loisina aluksi Saramolla.²⁷⁴ Vuoden 1882 paikkeilla he muuttivat Ylikylään.²⁷⁵ Siellä heidät mainitaan vuosina 1882–1893 loisina Hirvolan tilalla nro 3.²⁷⁶ Rippikirjassa 1894–1900 aviopuolisot ovat mäkitupalaisina Mustosten Mustolan tilalla nro 1.²⁷⁷ Vuosien 1900–1919 rippikirjoissa heidät mainitaan loisina Ylikylän tilattomassa väessä.²⁷⁸

Pekka (Petter), s. Nurmeksessa 9.4.1847, k. leskenä Juuassa Vuokon tilattomissa 27.2.1908. – Puoliso Juuassa 23.12.1883 piika *Leena Kirjavainen* Vuokon kylän nro 50:stä, s. Nurmeksessa 19.6.1862, k. Juuassa 28.12.1889 (pistokset). Vanhemmat: loinen Juhana Kirjavainen ja Anna Korkalainen Kuokkastensalmen kylän tilattomasta väestöstä Nurmeksessa.²⁷⁹

Pekka muutti 20.11.1869 naimattomana renkinä Nurmeksesta Juukaan.²⁸⁰ Juuassa hän asui Vuokon kylän nro 50:ssä vuosina 1869–70 ja loppuajan samassa kylässä tilattomissa. Kuollessaan Pekka oli kunnanhoitolainen.

268 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 4.10.1904–: § 19.

269 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 9.11.1908–: § 325.

270 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 7.9.1910–: § 51.

271 JoMA, Nurmeksen syyskäräjät 11.10.1916–: § 203.

272 Nurmeksen rippikirja 1853–1865: 1018.

273 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 815, 850.

274 Nurmeksen rippikirja 1865–1874: 866; sama, 1877–1886: 1392.

275 Nurmeksen rippikirja 1877–1886: 1623.

276 Kuten edellä; sama, 1887–1893: 458.

277 Nurmeksen rippikirja 1894–1900: 1419.

278 Nurmeksen rippikirja 1900–1909: 1419; sama, 1910–1919: 2246.

279 Nurmeksen rippikirja 1877–1886: 627.

280 Nurmeksen muuttaneet 1829–1880: nro 38, 20.11.1869.

Leenakin oli alkujaan nurmeslainen. Hän muutti 17.1.1883 naimattomana loisittönnä Nurmeksesta Juukaan.²⁸¹

Paavo (Påhl), s. Nurmeksessa 24.6.1850, k. siellä 12.10.1906. – Puoliso Nurmeksessa 28.11.1875 piika *Anna Stiina Malinen* Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 22.7.1853, k. leskenä siellä 27.6.1923. Vanhemmat: loinen Juho Juhonpoika Malinen ja Kaisa Kettunen Saramon kylästä.²⁸²

Paavo meni vuonna 1870 äitinsä ja sisarustensa luota Petäiskylän Puhakasta nro 8 tilattomaan väestöön löysäläiseksi (*till löse*), mutta tuli vuonna 1872 takaisin lähiomaisensa luokse vaivashoitolaiseksi (*fattighjon*).²⁸³ Vuosina 1875–1876 Paavo oli loisena Merilän tilalla nro 27 Saramolla. Siellä ollessaan hän solmi avioliiton piika Anna Stiina Malisen kanssa.²⁸⁴ Aluksi he olivat loisina Puhakan tilalla nro 8 Petäiskylässä, jota Paavon leskiäiti Maria Pääkkönen asui eläkevaimona.²⁸⁵ Vuodesta 1877 eteenpäin Paavo ja Anna Stiina mainitaan Saramon kylän tilattomassa väessä loisina. Paavo kuvataan tuolloin heikkopäiseksi ja hupsuksi (*fjoskig*).²⁸⁶ Vuonna 1886 aviopuolisoiden tiet hetkellisesti erosivat, kun Anna Stiina meni Haapajärven kylään piiksi.²⁸⁷ Rippikirjassa 1887–1893 aviopuolisot mainitaan köyhinä luultavasti Petäiskylän Puhakassa.²⁸⁸

Paavo oli kuollessaan (1906) vaivashoitolaisena Nurmeksessä kylässä. Vaivais-talo sijaitsi siellä Kannaksen (Hyvärilä) tilalla.²⁸⁹ Leski Anna Stiina kuoli vuonna 1923 loisena Saramon kylänloppulaisissa.²⁹⁰ Vähän aiemmin hänen mainitaan olleen Rovaniemellä.²⁹¹

Taulu 6

VI Risto Immonen (isä Erkki, taulu 5), s. Nurmeksessa 9.4.1832, k. siellä 19.10.1900 (keuhkotauti). – Puoliso 1) Nurmeksessa 25.5.1854 talollisen leski *Riitta Kilpeläinen* Petäiskylän kylästä, s. Nurmeksessa 14.1.1830, k. siellä 18.12.1858 (*barnsbörd*, lapsensynnytys, lapsivuode). Vanhemmat: mäkitupalainen Martti Kilpeläinen ja Anna Komulainen Saramojärven kylästä.²⁹² – Puoliso 2) Nurmeksessa 26.12.1871 leski *Anna Maria*

281 Nurmeksessä seurakunnasta muuttaneet 1880–1903: 12.

282 Nurmeksessä rippikirja 1865–1874: 861.

283 Nurmeksessä rippikirja 1865–1874: 792.

284 Nurmeksessä rippikirja 1865–1874: 852.

285 Nurmeksessä rippikirja 1865–1874: 794.

286 Nurmeksessä rippikirja 1877–1886: 1381.

287 Nurmeksessä rippikirja 1877–1886: 26.

288 Nurmeksessä rippikirja 1887–1893: 94.

289 Nurmeksessä kuolleet ja haudatut 1880–1916: 356.

290 Nurmeksessä kuolleet ja haudatut 1917–1962: 51.

291 Nurmeksessä rippikirja 1921–1930: 1631.

292 Nurmeksessä rippikirja 1841–1852, III: 958.

Lipponen Saramon kylästä, s. Nurmeksessa 12.10.1832, k. siellä 22.6.1914. Vanhemmat: talollisen poika Risto Ollinpoika Lipponen (k. Nurmeksessa 17.3.1833) ja Anna Maria Pitkänen (k. Nurmeksessa 13.8.1833) Lipinlahden kylän nro 9:stä, puolet siitä (isonjaon jälkeen Ollila nro 15 siellä, veroltaan 1/8 manttaalia).²⁹³ Riitta Kilpeläisen 1. puoliso Nurmeksessa 15.4.1850 talollisen poika Lauri Piironen Petäiskylän kylän nro 5:stä, s. Nurmeksessa 28.12.1828, k. siellä 6.5.1852 (keuhkotauti). Vanhemmat: kruununuudisasukas Olli Heikinpoika Piirainen ja Liisa Anttonen (Antonius) Petäiskylän kylän nro 5:stä.²⁹⁴ Anna Maria Lipposen 1. puoliso talollinen Antti Turunen Saramojärven kylän nro 17:stä,²⁹⁵ s. Nurmeksessa 3.3.1831, k. siellä 20.4.1868 (vesipöhö). Vanhemmat: talollinen Antti Turunen ja Kaisa Ohtonen Saramojärven kylän nro 18:sta.²⁹⁶ Anna Maria ja Antti kuulutettiin 6.6.1852 avioliittoon, mutta heidän vihkiaikaansa ei löydy vihittyjen luetteloista.²⁹⁷

Erkki Immonen luovutti 4.4.1854 Puhakan tilan nro 8 Petäiskylässä, veroltaan 1/8 manttaalia, 50 hopearuplasta veljelleen Ristolle, joka siitä eteenpäin vastasi tilanpidosta alaikäisten sisarustensa holhoojan Pekka Immosen kanssa. Risto anoi 25.9.1854 läänin kuvernööriltä sijoituskirjaa tilan hallinto-oikeuteen. Erkki sekä äiti Maria Pääkkönen ja tämän uusi mies Heikki Liuha ilmoittivat Kuopion lääninhallitukselle luopuvansa tilasta Riston hyväksi.²⁹⁸

Risto myi 13.2.1857 hallinta- ja nautinto-oikeutensa Puhakan kruununtilassa 10 tynnyristä jyviä isäpuolelleen Heikki Liuhalle. Heikki sai 23.12.1859 kuvernööriltä sijoituskirjan siihen²⁹⁹ ja 2.8.1860 senaatin talousosastolta perintökirjan. Myytyään Puhakan tilan isäpuolelleen Risto jäi sinne rengiksi.³⁰⁰ Vuosina 1871–1872 hänet mainitaan siellä loisena.³⁰¹

Risto ja vaimo Anna Maria muuttivat Saramojärven kylään mentyään naimisiin. Vuosina 1872–1873 he olivat siellä Merilän tilan nro 27 torppareina ja vuosina 1874–1875 Leppivaaran tilalla nro 28 loisina.³⁰² Vuonna 1876 Risto meni perheensä kanssa

293 Nurmeksens rippikirja 1831–1840, II: 188 (painetun sivunumeroinnin mukaan). Risto Ollinpoika Lipponen oli leski solmiessaan 1.1.1832 avioliiton piika Anna Maria Pitkäsen Alaluostan kylästä kanssa.

294 Nurmeksens rippikirja 1841–1852, I: 411.

295 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 1022.

296 Nurmeksens rippikirja 1831–1840, IV: 246.

297 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 598.

298 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Eba:616, akti L nro 1, 1858, kuvernöörin päätös nro 530, 25.11.1854.

299 JoMA, Kuopion lääninhallitus, lääninkonttori Dba:67, kuvernöörin päätös nro 1064, 23.12.1859.

300 Nurmeksens rippikirja 1853–1865: 948; sama, 1865–1874: 792.

301 Nurmeksens rippikirja 1865–1874: 794.

302 Nurmeksens rippikirja 1865–1874: 856.

takaisin Petäiskylään, jossa he olivat loisina Puhakan tilalla.³⁰³

Vuonna 1879 Risto muutti Saramojärven kylään. Siellä hän oli perheensä kanssa loisina Ruokolan tilalla nro 20 vuoteen 1883 saakka.³⁰⁴ Sen jälkeen hän muutti jälleen Petäiskylään, jossa hänet mainitaan vuosina 1883–1885 perheensä kanssa loisina ja köyhinä Liuhalan tilalla nro 2.³⁰⁵ Vuonna 1884 Risto joutui ilmeisesti tapaturman uhriksi, sillä rippikirjassa 1877–1886 on merkintä ”vaivainen 84”,³⁰⁶ ja se on väestökirjanpidossa aina Riston kuolemaan saakka. Rippikirjassa 1887–1893 Risto ja vaimo ovat vielä Petäiskylässä loisina.³⁰⁷ Kuollessaan (1900) Risto eli loisena Ylikylässä.³⁰⁸ Siellä asui hänen lähiomaisiaan, kuten Paavo-poika ja tämän perhe. Riston leski Anna Maria kuoli Ylikylässä 1914.³⁰⁹

VII Lapsia:

1. *Erkki (Eric)*, s. Nurmeksessa 10.9.1854, k. siellä 12.6.1855 (*vattkoppor*, vesirokko).

1. *Anna Maria*, s. Nurmeksessa 17.5.1856, k. leskenä siellä 25.7.1941. – Puoliso Nurmeksessa 20.1.1878 renki *Sippo Häkkinen*, s. Nurmeksessa 8.5.1858, k. siellä 4.3.1929. Vanhemmat: loinen Juho Siponpoika Häkkinen ja Tiina Reinikka Saramon kylästä.³¹⁰

Ollessaan vielä naimaton Anna Maria palveli piikana Saramon kylän taloissa vuosina 1873–1878.³¹¹ Solmittuaan avioliiton (1878) Anna Maria ja Sippo olivat ensin loisina Saramojärven kylässä,³¹² josta he muuttivat Ylikylään 1879.³¹³ Siellä he olivat loisina.

Aviopuolisot siirtyivät vuonna 1882 lapsineen lampuodeiksi eli tilanvuokraajiksi Eerikkalan tilalle nro 6 Koiravaaran kylässä. Sen omisti sahatehtailija Gustaf Cederberg Joensuusta.³¹⁴ Sieltä he muuttivat vuonna 1887 mäkitupalaisiksi Rynnäsenvaaraan, joka kuului Timolanniemen Pyykösilä Ylikylä nro 5:stä.³¹⁵

Vuonna 1898 Anna Maria, Sippo ja lapset menivät Kutukankaan mäkitupaan, jonka omistivat Pyysärkän Tolvaset Ylikylä nro 7:stä.³¹⁶ Vuonna 1902 he muuttivat sieltä

303 Kuten edellä.

304 Nurmeksens rippikirja 1877–1886: 1381.

305 Nurmeksens rippikirja 1877–1886: 1290.

306 Kuten edellä.

307 Nurmeksens rippikirja 1887–1893: 95.

308 Nurmeksens kuolleet ja haudatut 1880–1916: 243; Nurmeksens rippikirja 1910–1919: 1688.

309 Nurmeksens kuolleet ja haudatut 1880–1916: 498.

310 Nurmeksens rippikirja 1865–1874: 856.

311 Nurmeksens rippikirja 1853–1877: 1181; sama, 1865–1874: 820, 823, 827, 836, 850; sama, 1877–1886: 1319.

312 Nurmeksens rippikirja 1877–1886: 1379.

313 Nurmeksens rippikirja 1877–1886: 1598.

314 Nurmeksens rippikirja 1877–1886: 515.

315 Nurmeksens rippikirja 1887–1893: 83; sama, 1894–1900: 954.

316 Nurmeksens rippikirja 1894–1900: 964; sama, 1900–1909: 964.

pois,³¹⁷ ja tuosta alkaen on vaikea sanoa tarkkaan, missä he kulloinkin asuivat. Rippikirjassa 1910–1919 sanotaan, että he olisivat asuneet mäkitupalaisina Häkkilässä nro 6 Saramolla.³¹⁸ Seuraavassa rippikirjassa (1921–1930) heidän asuinpaikakseen ilmoitetaan Ylikylän Pyykösten Niemi nro 5.³¹⁹ Kuolleiden ja haudattujen luettelossa 1929 Sippo ilmoitetaan työmiehenä ja asuinpaikkanaan Nurmeksens kylä.

1. *Elli*, s. Nurmeksessä 17.11.1858, k. siellä 30.4.1889 (ajos). Toimi lyhyeksi jääneen elämänsä aikana lähinnä piikana Saramon ja Nurmeksens kylien taloissa vuodesta 1873 alkaen.³²⁰ Kuoli loisena Pekkalan (Leskelä) tilalla nro 4 Nurmeksens kylässä 1889.³²¹

2. *Risto*, s. Nurmeksessä 25.9.1872, talollinen Jokikylän Sampolassa RNro 11:4, k. leskenä siellä 13.3.1942. – Puoliso Nurmeksessä 16.11.1897 piika *Miina (Wilhelmiina) Pelkonen* Ylikylä nro 17:stä, s. Nurmeksessä 26.6.1873, k. siellä 11.12.1936. Vanhemmat: talollinen Juuso Fredrik Pelkonen (s. Nurmeksessä 5.3.1829, k. tapaturmaisesti vahinkolaukaukseen siellä 20.5.1878) ja Marjetta Pyykönen (s. Nurmeksessä 27.4.1831, k. leskenä siellä 31.8.1910) Jokikylän Hovilasta (Pelkola) nro 1, veroltaan 5/6 manttaalia.

2. *Paavo*, s. Nurmeksessä 4.6.1874, mökkiläinen Kukkarovaarassa Ylikylä nro 5:ssä, k. siellä 4.2.1918. – Puoliso Nurmeksessä 28.2.1897 piika *Leena Stiina Honkanen*, s. Nurmeksessä 22.2.1877, k. leskenä siellä 20.7.1955. Vanhemmat: torppari Taavi Heikinpoika Honkanen ja Maija Stiina Pyykönen Nurmeksens kylän nro 11:stä.³²²

Paavo meni vuonna 1895 mäkitupalaiseksi Kukkarovaaraan, joka kuului Niemen Pyykösilte Ylikylä nro 5:stä.³²³ Hän oli silloin vielä naimaton.

Paavon leski Leena Immonen osti 8.7.1930 Paavo ja Vappu Pyyköselte Kukkarovaaran torpan viljelyksineen, rakennuksineen, arvopuineen ja muine etuineen. Kauppahinta oli 225 markkaa hehtaarilta, tehden yhteensä 2468:25 markkaa. Ostajan tuli maksaa ne viiden vuoden kuluessa yhtä suuriin vuotuisiin eriin jaettuina.³²⁴

Lokakuussa 1934 päättyneessä lohkomistoimituksessa Leenan lunastamasta torpasta muodostettiin itsenäinen Kukkaron tila RNro 5:22 Ylikylässä, pinta-alaltaan 10,97 hehtaaria.³²⁵

Leena myi ja luovutti 19.8.1945 pojilleen Paavo ja Vilho Immoselle omistamansa Kukkaron verotilan irtaimistoinen 40 000 markan kauppahinnasta. Kauppahinta kui-

317 Nurmeksens rippikirja 1900–1909: 1165.

318 Nurmeksens rippikirja 1910–1919: 1667.

319 Nurmeksens rippikirja 1921–1930: 1619.

320 Nurmeksens rippikirja 1853–1877: 1184; sama, 1865–1874: 843, 850, 856; sama, 1877–1886: 889, 941; sama, 1877–1886: 1332, 1367.

321 Nurmeksens rippikirja 1887–1893: 93.

322 Nurmeksens rippikirja 1887–1893: 64.

323 Nurmeksens rippikirja 1894–1900: 955.

324 JoMA, Nurmeksens syyskäräjät 27.8.1945–: § 65.

325 Kuten edellä.

tattiin kokonaan maksetuksi elinkautisella eläkkeellä, johon Leenalle kuuluivat asunto valon ja lämmön kanssa sekä ruoka, vaatetus ja sairauden sattuessa lääkäriapu ja lääkkeet. Lisäksi ostajat sitoutuivat saattamaan vanhan äitinsä kunnialla hautaan.³²⁶ Leena asui Kukkaron tilalla kuolemaansa (1955) asti.³²⁷

Kirjallisuus

- Heikkinen, Antero 1997: *Kirveskansan murros. Elämää Kuhmossa koettelemusten vuosina 1830-luvulla*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kokkonen, Jukka & Jukka Partanen 2003: Kapinamiehiä, katoja ja perheitä. Lähteitä veronvuokraajien ajan Pielisen Karjalasta. Teoksessa *Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja* 45. Helsinki: Suomen Sukututkimusseura.
- Pfaler, K. A. 1909: *Muistelmia Kuhmoniemen seurakunnasta*. Kansanvalistusseuran kotiseutukuvauksia 3–4. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Pirinen, Kauko 1982: *Savon historia* II:1. *Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534–1617*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Sarkkinen, Timo & Jukka Vaarnanen 1992: *Kajaanin, Paltamon ja Sotkamon seurakunnissa avioliittoon kuulutettuja 1733–1748*. Oulun Sukututkimusseuran julkaisuja 16. Oulu: Oulun Sukututkimusseura.

The early Immonen families of Nurmes and Kuhmo ■ Tikkala no. 19 (Katerma, in present-day Kuhmo region) was inhabited in the early eighteenth century by the live-in son-in-law Paavo Immonen (Fig. 1), who apparently originated from Ylikylä (Nurmes), with his parents Lauri Immonen and Valpuri Ikonen. In the preceding period, in the sixteenth and early seventeenth centuries, there were the Immonens living mainly in Savo. The earliest representative of this family in Nurmes is Lauri Immonen, who is first mentioned in 1666 in the village of Saramojärvi as a freeholder and who was probably Paavo's father's father. Paavo Immonen engendered a remarkable number of children in his adult years, at least eight. After him the members of the family line moved about over the provincial border between northern North Karelia and Kainuu. Of Paavo's son Erkki Immonen's sons (Fig. 2) Juuso moved as a crown freeholder to Karhunpää (in the present Valtimo area) and Matti (Fig. 3) to Saramojärvi, the family's old dwelling place. The Immonens of Kuhmo and Nurmes were respected and very successful members of their communities. Their socio-economically strong position was visible for example in the various tasks they were entrusted with by the local community. The Saramojärvi branch of the family in Nurmes met with adversity in the mid-nineteenth century, when Erkki Immonen, son of Erkki (Fig. 5), died in 1850 in his prime at the age of just 43, and the property he inhabited was sold off the very next year. Erkki's descendants thereafter lived in small properties, and many of them ended up among the propertiless. Paavo Immonen and seven generations of his descendants are examined here from many angles, using official documents. The account books of the crown estates kept in the Kuopio provincial archive offer a very detailed and interesting collection of sources for peasant settlement and economy during the late Swedish period and the time of autonomy.

326 Kuten edellä.

327 Nurmeksen rippikirja 1951–1960: 2492.